

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

24e jaargang nr. 1

15 januari 1995

Stichter: G. Hebbelynck †

Voorzitter: H. Collumbien

Onder-Voorzitter en Penningmeester: A. Verbeke

Secretariaat: Maïsstraat 235, 9000 Gent

Archief en ruildienst: Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Redactie-Adres: Lijnmolenstraat 149, 9040 Sint-Amandsberg - Gent

Administratie: Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening: 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring Gent,
9000 Gent

Lidgeld: 400 fr. per jaar. Steunende leden: 600 fr. per jaar. Beschermleden:
1000 fr. per jaar. Buitenland: 200 fr. extra voor portkosten

INHOUD

- Pieter-Norbert Van Reysschoot.	2
- Inventaire Archéologique: De Puntgevel van de Refter van de Bijloke.	12
- Suïcide (en moord) onder het Ancien Regime.
Een Criminele Saeck in het milieu van de Gentse Vleeshouwers-
nering.	15
- Marcus van Vaernewijck, de beeldhouwer.	23
- Oproep aan onze lezers.	31
- Gentse Memoriedagen: 26-27-28-29 januari.	32
- Gensche Woorde en Uitdrökkijnge. Deel XXI.	35
- Oudheidkundige Kroniek: De plechtige intrede van Generaal Van der
Meersch te Gent.	38
- Hoe zien vreemdelingen Gent?	42
- Vraag en Antwoord.	43
- Lezers schrijven ons.	44
- Bibliografie.	46
- Aanvullende ledenlijst.	47
- Gênsche Prâot.	47
-

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten: in het Documentatiecentrum voor
Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-
Amandsberg: elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen);
Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse: Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever: Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149, 9040
Sint-Amandsberg - Gent.

PIETER-NORBERT VAN REYSSCHOOT

Op 12 februari e.k. zal het precies 200 jaar geleden zijn dat Pieter-Norbert Van Reysschoot overleed in de parochie van Seles Kest.

Een goede gelegenheid dus om deze zeer verdienstelijke kunstenaar eens terug in de schijnwerper te plaatsen.

Zoals u waarschijnlijk reeds kon vermoeden roepen wij daarbij de hulp in van Pierre Kluyskens.

Met de vriendelijke toestemming van de familie Kluyskens herpubliceren wij hier een artikel dat verscheen in 1972.

De eindscore tussen de twee generaties is een draw; drie schilders, waaronder een vrouw in de eerste, drie schilders waaronder een vrouw in de tweede generatie. Moest men niettemin verplicht zijn een overwinnaar aan te duiden, wij zouden persoonlijk het lot niet laten beslissen, maar de score lichtjes in het voordeel van de tweede generatie doen hellen omdat de grote vedette van de Van Reysschoots zich in haar ploeg bevond: Pieter-Norbert, de meest vruchtbare, de meest originele en de meest begaafde van de stam. Hij heeft in de herenhuizen, kastelen, abdijen en kerken een fantastische activiteit ontwikkeld; naar het Franse spreekwoord "On ne prête qu'aux riches" heeft men hem zelfs 't beste uit de productie van de andere Van Reysschoots willen toeschrijven.

Hij werd op 4 april 1738 als zoon van de schilder Emmanuel-Pieter en van Catharina Du Bois te Gent geboren en nog dezelfde dag gedoopt in de St.-Michielskerk. Hij bleef lang vrijgezel, waarschijnlijk volledig opgeslorpt door het werk en het was pas op 52-jarige leeftijd dat hij, op 14 oktober 1790, in het huwelijk trad met Marie-Anne-Colette Janssens. Nog geen vijf jaar later overleed hij op 12 februari 1795 in de parochie van 's Heilig Kerst. Tot zover zijn administratieve curriculum vitae.

Van Pieter-Norbert kan in elk geval getuigd worden dat hij een van de vroegrijpste talenten van zijn tijd is geweest: wij kennen persoonlijk geen ander voorbeeld, in de XVIIIe eeuw, van iemand die op vijftienjarige ouderdom in het schildersgild werd ingeschreven.

Vergeten wij immers niet dat men een proef- of leertijd van 3 jaar als knaap achter de rug moest hebben om in de nering te kunnen opgenomen worden. De leermeester vond Pieter-Norbert bij de hand: zijn vader Emmanuel die ongetwijfeld de aanleg van het jonge kind had ontdekt en hem met fierheid en vreugde de eerste beginselen van de tekenkunst zal hebben aangeleerd.

In de nering is Pieter-Norbert steeds een gewoon lid gebleven; hij heeft het, ofschoon hij ver boven zijn collega's uitmuntte, nooit tot "geswoorne" kunnen brengen, wellicht omdat zijn vader het van 1763 tot 1768 was geweest

en men niet onmiddellijk nadien een tweede Van Reysschoot tot deze functie wou verheffen. Wanneer enkele jaren waren verstreken, was het plots te laat: het Keizerlijk Dekreet van Maria-Theresia d.d. 13 november 1773 bepaalde dat men voortaan het beroep van schilder, beeldhouwer enz. zou kunnen uitoefenen zonder in één of andere nering te zijn ingeschreven, hetgeen automatisch de ontbinding van het Gentse gild voor gevolg had: enkel de glaszchilders hielden het nog enkele jaren bij de eeuwenoude traditie.

Pieter-Norbert is de eerste schilder die zich in een geweldige vloed van bestellingen vanwege particulieren mocht verheugen; de kunstenaars werkten doorgaans hoofdzakelijk voor de openbare besturen, de kerken en kloosters, slechts ten uitzonderlijke titel voor private personen. Van Reysschoot begon zijn loopbaan op 'n ogenblik dat als gevolg van de zgh. Theresiaanse vrede Gent opnieuw een opflakking van de handel kende en dat enkele vooruitstrevende zakenlieden de basis wierpen van een nieuwe economische voorspoed.

Van de artistieke bestellingen die Van Reysschoot voor partikulieren uitvoerde is, behalve misschien in familiepapieren, geen spoor van de datum van het werk overgebleven, wel in de meeste gevallen het werk zelf omdat het geïncorporeerd werd in de schikking of decor van een salon of woonkamer. Dat maakt dat wij het oeuvre van Pieter-Norbert moeilijk chronologisch kunnen situeren, althans voor hetgeen hij in kastelen en patriciërswooningen produceerde.

Wij kunnen hem dan ook enkel voor zijn officiële opdrachten die al bijeen vrij omvangrijk waren, in zijn meer dan veertigjarige loopbaan, op de voet volgen.

In 1764, nog tijdens het leven van zijn vader en waarschijnlijk door zijn toedoen, voert hij enkele werken uit voor de abdij van Baudeloo, o.a. "een bas-reliëf dienende voor het gestoelte in den choor", "een modelle voor de kercke op papier", "een model van de kercke interieur geillumineert".

Met dit "bas-reliëf" wordt een grisaille bedoeld, de toen geweldig in trek zijnde "peinture en camaïeu" die de bas-reliëf van wit-marmer nabootste, en waarmede Van Reysschoot te Gent, in het spoor van de Antwerpenaar Geeraerts en van de Doornikenaar Michel Sauvage, furore maakte.

Omstreeks dezelfde periode schilderde Van Reysschoot voor de graaf de Thiennes die de Sikkel in de Hoogpoort bewoonde, drie kleine panelen zoals men ze toen boven de deuren van salons en woonvertrekken placht aan te brengen. Zulks blijkt uit inlichtingen in 1905 door de graaf de Limburg Stirum aan de stadsarchivaris Van der Haegen verstrekt: "Il y avait, schrijft deze laatste in een nota, à son hotel (Sikkel) trois dessus de porte de Van Reysschoot représentant des enfants, lesquels sont actuellement à son château de Huldenberg en Brabant. Ses dessus de porte ont été commandés par

le comte de Thiennes vers 1764 quand celui-ci eut acheté l'(Achter)Sikkel, et fait arranger les salons. Mr. de Limburg croit aussi qu'il y a des Van Reysschoot à son château d'Anseghem".

Dergelijke gegevens zijn uiterst kostbaar wanneer men op het spoor van een of andere artistieke, politieke of literaire carrière tracht te komen, doch het gebeurt zo zelden dat men ze optekent. Wij hebben mensen gekend die echte encyclopedieën waren van het Gentse stadsleven, van de Gentse families, woningen en verzamelingen en die gestorven zijn zonder één enkel feit te hebben opgetekend.

In 1770, om ons voorsnog te beperken tot de gebeurtenissen en werken die wij in zijn loopbaan met een jaartal kunnen situëren, wordt Van Reysschoot, bij de herinrichting van de Gentse Academie na de dood van haar stichter en eerste directeur Marissal, tot "eerste professor" benoemd, in welke hoedanigheid hij er de "ontleedkunde en de bouw- en doorzigtkunde" doceert. Hij heeft er tevens menige tekeningen en aquarellen geleverd voor het Resolutieboek van deze instelling.

Kort na zijn benoeming, nl. op 4 maart 1771 werd "geresolveert te jonnen een Sieur Pieter Van Reysschoot professor van d'architecture deser academie voor het schilderen op den boeck oft nieuwen register de waepens van syne conincklijke hoogheyt, degene van syne hoogheyt, de gene van syne hoogheyt den prince van Starrenbergh, die van den hertogh van Arenbergh ende prince van Ligne, eenen somme van acht pistolen wisselgeldt".

Hetzelfde jaar herstelde Van Reysschoot in de Gentse hoofdkerk tientallen panelen met de wapenschilden van de ridders van het Gulden Vlies. Men weet dat twee kapittels van de Orde van het Gulden Vlies in de St. Baafskerk werden gehouden, het eerste in 1445 voorgezeten door Filips de Goede, het tweede in 1559, voorgezeten door de Spaanse koning Filips II.

Voor het zelfde jaar 1771 kunnen wij nog 'n advertentie uit de Gazette van Ghendt aanhalen waaruit blijkt dat Van Reysschoot toen in de Hoogpoort gevestigd, zich voorstelde "discipelen te aanveerden, mids maekende conventie, om onderwezen te worden zoo in de Teeken- en Schilderkonste als Architecture".

Of deze mededeling met de Academie waar hij leraar was, zo maar zonder protest door de directie van deze instelling werd aanvaard, zal men wellicht nooit kunnen uitmaken.

In 1773 volgt Pieter-Norbert zijn enkele maanden voordien overleden vader op als verluchter van de jaarlijkse registers van de schepenen.

Hetzelfde jaar wordt de nering van de schilders en beeldhouwers afgeschaft en zal Van Reysschoot, buiten elke discipline of druk van het gild om, zijn loopbaan verder kunnen zetten.

In het spoor van zijn vader zagen wij hem werken uitvoeren voor de abdijs van Baudelo, doch te Gent was er een andere "religieuze klant" van veel groter formaat en betekenis: de Hoofdkerk met de bisschop en een kapittel dat toen nog uit kanunniken bestond die er warmpjes inzaten: het was voor een kunstenaar zeker geen te versmaden clientele op dewelke onze Van Reysschoot in 1774 voor het eerst de hand legt wanneer hij twee panelen van ruime afmetingen mag leveren: "Jezus en de Samaritaanse vrouw" en "Christus verschijnt aan Magdalena onder de gedaante van een hovenier" d.i. het klassieke onderwerp "Noli me tangere". Wij vinden de post vermeld in de Rekeningen van de Schenking Triest voor het jaar 1774: "Betaelt aan Sieur Reysschoot de somme van sesendertigh ponden achtiën schellingen en acht grooten over het schilderen van twee schilderijen staende voor den coor".

Zij waren in grisaille of camaïeu geschilderd en werden links en rechts van de ingang van het koor geplaatst op de twee valse portieken die Verschaffelt had opgetrokken en die gans het zicht op het prachtige koor ontnemen.

Deze panelen moesten nog geen twintig jaar later door Van Reysschoot worden gerestaureerd en verdwenen in 1812 of 1813 op nogal geheimzinnige wijze. Kervijn de Volkaersbeke stelde zich omstreeks 1850 de vraag: "Que sont devenus ces tableaux?" Wel zij waren, God weet hoe en wanneer, overgebracht naar de kapel van de Heilige Godelieve in het Begijnhof ter Hooie, waar kanunnik Van den Gheyn ze in 1910 ontdekte en ze na overleg tussen beide kerkelijke instanties, op 12 augustus 1910 hun oorspronkelijke plaats in de hoofdkerk liet hernemen.

P.N. Van Reysschoot is een van de veelzijdigste talenten van zijn tijd geweest, hij tekende, schilderde, was onovertroffen in het genre van het camaïeu, was een uitstekende leraar, schreef vlot en publiceerde zelfs verschillende werken, schilderde profane en religieuze doeken, portretten, landschappen, marines, mythologische onderwerpen en was bovendien zeer bedreven als decoratieschilder zowel in salons, in schouwburgen als voor plechtigheden en feestelijkheden.

In april 1776 kondigde de bekende dansmeester Daubat de St. Flour, een pittoreske figuur van de toenmalige Gentse Highlife, een nieuwe pantomime "Den zegepraal der Toover-konste" op muziek van Schmid, als volgt, in de Gazette van Ghendt aan: "... welk stuk zal verciert zyn met verscheyde nieuwe Decoratien... De Decoratien zyn geschildert door Sr. Van Reysschoot".

Hetgeen ons vooral treft in de loopbaan van Pieter-Norbert Van Reysschoot is een buitengewone diversiteit, die wijst op een nooit in gebreke blijvende verbeelding, op een verbluffend aanpassingsvermogen aan de meest uiteenlopende kunstgenres, -stijlen en -technieken. Wie zijn carrière overschouwt,

kan nauwelijks geloven dat deze vruchtbare kunstenaar op amper 56-jarige leeftijd overleed, want niet enkel qua hoedanigheid en veelzijdigheid is deze productie die de Louis XV- en de Louis XVI-perioden met een ongemene faciliteit assimileerde, uiterst belangrijk indien niet uitzonderlijk te noemen, ook kwantitatief is zij gewoon fantastisch: sommige opdrachten als deze voor het Hotel de Coninck in de Jan Breydelstraat of het Hotel d'Hane Steenhuyse in de Veldstraat konden zeker niet in enkele weken, zelfs niet in enkele maanden worden uitgevoerd.

De werkkraft en het uithoudingsvermogen van deze artiest moeten fantasistisch geweest zijn en nochtans het zelfportret dat in de bibliotheek van de R.U.G. wordt bewaard, geeft ons geenszins de indruk van iemand die opgezweept en opgejaagd door het leven stormt, integendeel het beeld van een ernstige ietwat modieuze mens met Louis XV-pruik en jabot, verzorgd van voorkomen, een diepe, dromerige blik, een mond die aan gans het gelaat een fiere, nogal hooghartige uitdrukking verleent.

Onze rondrit doorheen de chronologie van zijn loopbaan voortzettend zien wij dat hij in februari 1776 een ontwerp levert voor een nieuw standbeeld van Keizer Karel op de Vrijdagmarkt: "over het schilderen van eene tweede schetse tot het standbeeldt van syne Keyserlijke Majesteyd Carel den Vijfde". Men had immers in augustus 1775 zgd. ten voorlopige titel, een soort houten maquette op de zuil van de Vrijdagmarkt geplaatst.

Het jaar daarop levert hij opnieuw een schets, ditmaal voor de Gentse hoofdkerk: "Betaelt aen Sieur Pieter Van Reysschoot... over het schilderen van een modelle van de choordeuren".

De veelzijdigheid van het talent van deze kunstenaar is vroeg tot uiting gekomen. Vanaf het begin van zijn loopbaan overkoepelen bestellingen en uitvoeringen alle aspecten van de schilderkunst. Aldus kopen de Onge-schoeide Carmelieten in 1778 voor hun kerk in de Burgstraat, twee grote religieuze composities, "de doorsteking van het hart van de H. Theresia" door Immerzeel nogal eigenaardig "de opgetogenheid van St.-Theresia" genaamd, en "Joannes a Cruce geknielt aan de voeten van de Zaligmaker", een onderwerp waarbij Immerzeel van Joannes a Cruce een H. Bernardus maakt.

Hetzelfde jaar is Van Reysschoot andermaal werkzaam voor de abdij van Baudelo waar men blijkbaar een hoop grote en kleine artistieke karweien opstapelde tot het de moeite loonde vader, zoon of broer Van Reysschoot te ontbieden: "Ten versoeken van den Eerweerden heere Myn heer Petrus, Bouwmeester en procurator der abdij van Baudelo in Ghent, geschildert ende geteekent als volgt: gemaectt verschijden tekeningen voor de marbre wercken in de kercke als volgt: geschildert op den muer in de kercke een schetse van een marbre bekleetsel, het schilderen der schetse van eenen

Bernardus op bert, een Couronnement om boven een der sy hautaeren en het schoonmaecken van twee authaerstukken. Dit alles voor de somme van ses pont groote wisselgelt. 14 7ber 1778 (get.) Pieter van Reysschoot".

Gent bezat in de XVIIIe eeuw slechts één, voor die tijd belangrijke schouwburg, deze van het Sint-Sebastiaansgild op de Kouter, ingehuldigd in 1737 en in 1837 gesloopt om plaats te maken voor de Grote Schouwburg, de huidige opera, opgetrokken naar een plan van Lodewijk Roelandt.

De St.-Sebastiaansschouwburg was als zaal amper zo ruim als de Minard-schouwburg en moest herhaalde malen worden aangepast en opgesmukt, o.a. in 1772, 1774 en dan nogmaals in 1780 "toen men, aldus Frans De Potter, de loges veranderde om het zgn. "paradijs" te kunnen maken. Wij merken hierbij op dat de versieringswerken, toen uitgevoerd door de Italiaanse schilder Antonio Candelli en de Gentenaar Van Reysschoot, bekostigd werden door de adel en de rijke burgerij."

De Oostenrijkse Nederlanden en Gent in het bijzonder waar volgens aloud gebruik de Inhuldigingsplechtigheid op de Vrijdagmarkt zou geschieden, bereidden in 1781 de vertegenwoordiger van Jozef II, die zijn moeder Maria-Theresia had opgevolgd, een grandioos onthaal. Men wist toen nog niet welke rare vogel deze nieuwe keizer was en de Staten zagen naar geen honderd gulden om, ten einde aan de plechtigheid op de Vrijdagmarkt de luister van weleer te verlenen. Een reusachtig verhoog of teater werd opgetimmerd en kunstenaars uit Gent, Brussel en Brugge kregen de opdracht het met schilderijen en schilderwerk te versieren: dat alleen kostte de voor die tijd fantastische som van 4.223 gulden, waarvan Pieter-Norbert Van Reysschoot met een ferme brok, 630 fl. groot, aan de haal ging; hij mocht immers het hoofdpaneel leveren, een evocatie voor de letter van de inhuldigingsplechtigheid, hetgeen heel wat talent en verbeelding vereiste: "Item aen Pr van Reysschoot over het stuck op den theater verbeeldende de huldiging, 630-18-00".

In de afdeling "Oude Kunst in Vlaanderen" van de Wereldtentoonstelling Gent in 1913, prijkte onder nummer 129 een werk van P.N. Van Reysschoot, eigendom van de Bibliotheek van de R.U.G.: "Schets van een schilderij bestemd voor de Kamer van Koophandel in het Pakhuis: allegorische voorstelling van de Gentse Handel", naast een ander werk van deze kunstenaar (n° 1571) "De dageraad", eigendom van graaf B. de Bousies uit Gent.

De Kamer van Koophandel had inderdaad in het Pakhuis op de Koornmarkt, waar thans het Postgebouw rijst, sedert 1780 ongeveer haar vergaderzaal en omdat het toen mode was, wilde zij de schouwmantel laten versieren met een allegorisch schilderij van handel en nijverheid. De leden wensten, want een handelaar blijft een businessman ook in kunstzaken, waar voor hun geld en

schreven dan ook een prijskamp uit aan dewelke drie van de hoogst aangeschreven Gentse kunstenaars deelnamen: Joseph Bailli, Jean-Baptiste De Maere en Pieter-Norbert Van Reysschoot. Het was deze laatste die de opdracht wegkaapte en het schilderij mocht leveren "de stad Gent, zittende aan het water, bij 't beeld van Neptunus, omringd door de producten van de landbouw en nijverheid, en de gelukwensen ontvangende van de vier werelddeelen, die overvloedige rijkdommen komen stapelen in het entrepôt, hetwelk men in 't verschiet aantreft". Het werk moet in de smaak gevallen zijn van de voorlopers van onze katoenbarons want Van Reysschoot mocht nog twee grisailles leveren, genieën met de zinnebeelden van Handel en Nijverheid. Wanneer het jaar daarop in oktober 1787, de inventaris en schatting van de belangrijke verzameling nagelaten door Emmanuel van der Meersche, heer van Berlaere, moeten gedaan worden, doet men beroep op twee voornamste artiesten van de stad. Philippe Spruyt en natuurlijk... Pieter Van Reysschoot. Inmiddels was onze kunstenaar niet inactief gebleven bij zijn beste afnemer van doeken en panelen, nl. de Baudelo-abdij, waar niemand toen kon vermoeden dat de gebeurtenissen die over de grens, in Frankrijk, op til waren, weldra de doodsklok voor het eeuwenoude klooster zouden luiden. Van Reysschoot zelf werkt er met verdubbelde geestdrift. Op 24 augustus 1789 ondertekent hij een kwijtschrift van meer dan 218 pond voor allerhande opdrachten er sedert 1784 door hem uitgevoerd, o.a. "Alvoren het schilderen van eenen hercules in den Convents hof; item over het schilderen van thien Basrelieven in de kerck; item over het kuyschen, schilderen en in staet stellen van veerthien groote stukken verbeeldende de 12 apostelen; item over verscheyde teekeningen en geschilderde schitzen op aut tot de marber wercken van den choor, zeven deuren, vaten, groepen, croonementen voor den hoogen uthaer en meer andren...".

Twee dagen nadat hij het ronde sommetje had opgestreken, zette hij zich opnieuw aan het werk en in min dan twee maanden - van 26 augustus tot 17 oktober 1789 - schilderde hij in camaïen vier medaljons "leraars van de H. Kerk" voorstellende, terwijl hij twee oude werken van Hendrik van Baele en van Janssens herstelde en eindelijk nog twee "ronde basreliefs synde sacrificie uit het oude testament" alles te samen voor 28 pond penseelde.

Andere documenten, van latere datum, hebben ons geleerd dat buiten deze menigvuldige opdrachten, Van Reysschoot nog heel wat belangrijke werken voor de na de inval van de Franse Republikeinen afgeschafte abdij van Baudelo heeft gemaakt, werken die openbaar werden verkocht, of in het bezit kwamen van de stad die ze dan later aan één of andere maatschappij of instelling in bruikleen gaf.

Aldus werden bij beslissing van de gemeenteraad van 25 juni 1819 volgende werken afgestaan: "La régence confie à la société royale des Beaux-Arts six tableaux en grisaille, imitant le bas-relief, peints par P. van Reysschoot et

provenant de l'Eglise de la cidevant abbaye de Baudelo". Het waren allen taferelen uit het leven van de Heilige Bernardus, nl.: de zege van de H. Bernardus, de H. Bernardus overhandigt de sleutels van het klooster aan de paus, Verschijning van de H. Maagd aan de H. Bernardus, de H. Bernardus op zijn sterfbed, Bouw van het klooster op bevel van de H. Bernardus, de Engel kondigt de H. Bernardus een buitengewone gebeurtenis aan".

In een brochure, in 1835 verschenen, "Notice des tableaux... conservés au salon de la Soc. roy. des Beaux-Arts", lezen wij dat deze Maatschappij nog andere werken van Van Reysschoot bezat, nl. de H. Bernardus predikend en de H. Bernardus de tiaar weigerend, vermeld naast een "St.-Bernard faisant bâtir une église" en een "St.-Bernard recevant la bénédiction" die hoogstwaarschijnlijk schilderijen zijn die voorkomen op de lijst van 1819. Al deze werken waren afkomstig van de abdij van Baudelo: "Ces quatre tableaux, bas-reliefs imitant le marbre, représentant des traits de la vie de St.-Bernard, peints par P. Van Reysschoot pour l'église de l'abbaye Baudelo".

Deze geweldige activiteit ten gunste van de abdij mag ons echter de beste werken van deze kunstenaar niet uit het oog doen verliezen, nl. zijn grisailles voor het koor van de hoofdkerk en het plafond van het Hotel d'Hane Steenhuyse.

1789: een moeilijk, een zeer moeilijk en bewogen jaar voor onze gewesten. Er woedt over het land, mede onder de invloed van de gebeurtenissen in de Franse hoofdstad, een stormwind van contestatie en van revolutie, de Brabantse Omwenteling breekt als een orkaan los in een roes van zelfstandigheid tegen een bestuur dat sedert eeuwen in handen van een vreemde mogendheid berust die met een Jozef II, de onpopulaire keizer, nu ineens het gelag moet betalen.

Gent is woelig maar in de kunstmiddens trekt men zich de zaak niet veel aan, zowat als die heren die doodernstig, wanneer de vijand de stadswallen bestookte, over het geslacht van de engelen aan 't redetwisten waren!

Pieter-Norbert Van Reysschoot is in die lange maanden wel de meest serene figuur uit het Gentse: het is immers op dat ogenblik dat hij de reeks grote monochrome panelen, "de Samaritaanse vrouw" en het "Noli me tangere" aanvult met elf andere panelen, 388x177 cm groot, aan te brengen aan de koorstoelen, afbeeldingen uit het Oude en het Nieuwe Testament.

Beginnende aan de bisschopszetel en zo rond het koor draaiend zien wij achtereenvolgens: Het offer van Abraham en Melchisedeck, 2. het Paaslam, 3. het Manna, 4. Amichelech en David, 5. Elias in de woestijn, 6. De Beking van Zacheus, 7. de Honderdman, 8. de Vermenigvuldiging van de broden, 9. de Voetwassing, 10. het Laatste Avondmaal en 11. de Emmaüs-gangers.

Voor sommigen hebben wij de kwijtschriften teruggevonden, nl. in de Rekeningen van de schenking Triest. Uitgaven voor 1791: "Aen Sieur P. van

Reysschoot... eerst voor twee Barelieven geschildert in de choor verbeeldende de voetwasschinge (is nr. 9), en den hoofdman (= nr. 7) over twee andere vernieuwt en Christus als hovenier, het vijfde stuk in de capelle van den biscoop om het plafond, 63 pond".

Op 15 juli 1790: "Ontfangen van den Eerweirden Mijnheer Hellin, scholaster en Canonnick der cathedrale kercke van St. Baefs in Gent, de somme van achthien ponden grooten wisselgeldt over het schilderen van een stuk in basrelief, dienende voor den choor der bovengemelde Cathedrale, verbeeldende Elias die ontwaekt word door den Engel" (= nr. 5). Enkele maanden later, op 5 maart 1791 ontving hij andermaal 18 pond "over het schilderen van een stuk in Basrelief dienende voor den choor, verbeeldende de menigvuldiging der Brooden" (= nr. 8). In andere kwijtschriften, o.a. dat van 2 september 1789, wordt het onderwerp van het zgh. bas-relief niet vermeld.

Het ensemble van deze 13 grisailles van groot formaat is het belangrijkste werk dat met de camaieu-techniek in ons land werd uitgevoerd en zowel qua soepelheid van de compositie als wat de verbeeldingskracht betreft, het beste dat in die jaren werd geproduceerd. Er waren twee gevaarlijke, haast dodelijke hindernissen voor de kunstenaar: zijn werk kon letterlijk en figuurlijk verpletterd worden onder het hoog gewelf van het koor en midden een somptueuse Barokversiering, het kon ook ijskoud, eentonig aandoen bij gebrek aan coloriet. Over beide hindernissen kon de briljante Van Reyschoot zegevierend wippen en in deze werken al de weelde, de gratie en de diversiteit van zijn talent ten beste geven.

Het is een van zijn laatste officiële opdrachten geweest. Drie jaar later, op 12 februari 1795, kwam de dood hem, op amper 56-jarige ouderdom, in zijn woning in het "Hameken" waar hij sedert 1780, komende van de Oudburg, woonde, wegmaaien. De reeks belangrijke werken die hij voor de stad, de Abdij van Baudelo, de hoofdkerk, uitvoerde in zeer uiteenlopende pikturale disciplines zouden ruimschoots volstaan om zijn naam in ere te houden, doch de meest soepele en briljante facetten van zijn talent heeft hij zijn tijdgenoten veropenbaard in de schattige, decoratieve, van kleur en licht overgoten mythologisch en landelijke composities waarmede hij, als typische vertegenwoordiger van de vrolijke, onbezonnen XVIIIe eeuw, salons, halls en balzalen versierde, composities in de trant van Fragonard en Boucher, met amors en herderinnetjes, met heerlijkolvende landschappen en alle goden en godinnen van de Olympos.

Gent telde in de tweede helft van deze XVIIIe eeuw nog enkele families die zich de weelde konden veroorloven, een salon of een ganse vleugel van hun woning af te breken, te wijzigen en aan te passen aan de tijdssmaak en natuurlijk was het op Van Reysschoot dat zij beroep deden om het klaar te spelen een streng woonvertrek in een betoverend XVIIIe eeuws salon te herschapen.

Aldus mocht Van Reysschoot in het reeds somptueus hôtel de Coninck in de Jan Breydelstraat een klein salon, amper vijf meter op vijf, geheel decoreren met wandschilderijen en een schattig plafond. Begin dezer eeuw, in 1910, was er sprake heel wat decoratieve panelen uit dit hôtel onder de hamer te brengen. Onmiddellijk reageerde de Mij voor Geschied- en Oudheidkunde met een vinnig schrijven gericht tot het Provinciaal Comité voor Monumenten, brief aan dewelke wij volgende passus ontlenu: "Il y a dans divers salons des oeuvres d'art qu'il importe de signaler. Nous placerons hors de pair la décoration d'une petite pièce mesurant environ cinq mètres de largeur sur cinq de longueur, et où l'on voit des camaïeux représentant des sujets champêtres et un plafond figurant l'Olympe, richement et harmonieusement polychromé. Toutes ces peintures sont de Van Reysschoot". Ook het zgh. grote salon van het hotel werd door onze kunstenaar met vier grisailles, voorstellend Jupiter, Mars, Neptunus en Bacchus, versierd.

Het mooie hôtel aan de Oude Houtlei, hoek Wellinckstraat, thans betrokken door Baron François Verhaegen, bezit een prachtig dekor van de hand van P.N. Van Reysschoot. In het salon dat zicht geeft op de tuin zijn vijf grote ingelijste panelen, met zichten uit Holland; een ervan draagt het monogram P.N.V.R. Heel waarschijnlijk zijn de fraaie panelen die men boven de deuren van het groot salon bewondert en die de vier seizoenen, de vier elementen en de vier momenten van de dag voorstellen, eveneens van zijn hand.

De "Club des Nobles", in het hotel Faligan op de Kouter, wist destijds acht belangrijke panelen van Van Reysschoot, geheel in de geest van de tijd opgevat, aan te kopen: zij stellen o.a. kinderen met vogels spelend, de muziek, de jacht, de visvangst, de druivenplukkers, de schrik en een jonge moeder met kinderen voor; deze panelen waren afkomstig van het sterfhuis van schepen Armand de Leu.

In het huis Cammaert in de Nederkouter schilderde hij een grote grisaille, Neptunus voorstellend, voor het hotel van der Brugge in de Kruisstraat, een volledig salon; hij was ook werkzaam in een patriciërshuis van Onderbergen, in het voormalige hotel van Goethem in het Ingelandgat, terwijl men nog steeds in het voormalige Huis van Oombergen, thans zetel van de Koninklijke Vlaamse Academie, grisailles boven drie deuren kan bewonderen die hem mogen toegeschreven worden.

Enkele jaren geleden ontdekte dhr. Henri Pauwels het monogram van de kunstenaar op een schilderij in het toenmalige kabinet van de schepen van Gezondheid en van Brandweer.

Ook in de Nederpolder, in het huis tegenwoordig bewoond door dokter Van den Boogaerde kan men enkele van de beste gewrochten van Pierre-Norbert bewonderen, doch zijn schoonste werk moet men in de Italiaanse balzaal van het hotel d'Hane Steenhuyse in de Veldstraat gaan bekijken waar het reusachtig plafond door P.N. Van Reysschoot hierbij door zijn broeder en zuster

geholpen, werd gepenseeld. Het werd hem de voor de tijd fantastische som van 500 pond betaald, doch het was dit bedrag overwaard. De compositie zou oorspronkelijk door Pieter-Norbert samen met zijn vader ontworpen geweest zijn Het ensemble was in 1781 voltooid, en stelt de Olympos voor, geschraagd door de vier, toen gekende, werelddelen. Ook de medaljons en deurwaaiers in grisaille zijn van zijn hand.

In de eetkamer van het hotel d'Hane-Steenhuysse heeft Van Reysschoot grote panelen geschilderd de vier seizoenen uitbeeldend, met als personages leden van de toenmalige Gentse adel. De dame die van de slede valt, zou volgens een in de familie gevestigde traditie, Mevrouw Faligan zijn.

Van Reysschoot schilderde ook de bas-reliefs die boven de biechtstoelen in de kerk van de Augustijnen hingen en die in de brand van 1838 verwenen; hij is de auteur van de vier grisaillepanelen van de preekstoel van de O.L.Vrouw St. Pieterskerk, die na de afschaffing van de abdij van Baudelo, in het bezit kwam van twee werken van de kunstenaar, "de Wonderbare visvangst" en de "genezing van de blinde".

Pierre KLUYSKENS

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 132

Op 30 oktober 1899 stelde Louis Cloquet in de rubriek "Religieuze Gebouwen - Godshuizenlaan Nrs. 2-4 - XVe eeuw" in het Frans, een fiche op over

De Puntgevel van de Rafter van de Bijloke

De oude gebouwen in Vlaamse baksteen wedijveren met deze van Lombardije en het Noorden van Duitsland; de stad Brugge bezit het grootste aantal specimens in zijn sierlijke puntgevels. Het meesterwerk in dit genre is te zien in Gent, het is de monumentale puntgevel van de gebouwen van de Bijloke aan de Godshuizenlaan.

De laatste vleugel behoorde bij het klooster Sancta Maria en bevatte op het gelijkvloers de Rafter van de kloosterzusters die gehecht waren aan het ziekenhuis; op de verdieping was de kapittelzaal.

Het klooster werd opgericht in 1228, maar te oordelen aan de stijl kan de vleugel met onze puntgevel slechts teruggaan tot de XVe eeuw. De architect heeft er plezier in gevonden, met een zeldzame virtuositeit, een rijkdom waarvan slechts zelden voorbeelden te zien zijn, op deze gevel ornamenten te spreiden, uitgevoerd in uitstekende gemoulureerde baksteen. Verschillen-

de rijen breed geprofileerde sierlijsten worden gevormd door kolossale bakstenen die 0,40 m. hoog en breed zijn. Zij tekenen een rechte driehoek af die een grote, drielobbigge boog omsluit, zoals men kan zien in menige puntgevels in Oost-Vlaanderen waarin het tracé van de oude, houten puntgevels nagebootst wordt.

In het midden van de puntgevel wijst een opgaande band sierlijsten tussen twee oculi op de aanwezigheid van de schouw.

Aan de basis van de driehoek zijn 4 diepe, blinde vensteropeningen aangebracht. De rest is versierd met klaver, vierpassen en rozetten. Een massieve muur onder de puntgevel wordt doorbroken door twee vensters met spijlen die zich schuilen onder de ontlastingsbogen. Deze muur wordt vertikaal verdeeld door een brede steunbeer achter dewelke een monumentale schouw bestaat. Op het bovenste deel van deze muur, binnen, zijn de schilderingen, beschreven in deze *Inventaris* (1).

Een goede restauratie van dit ensemble werd uitgevoerd in 1892-93 door Mr. Aug. Van Assche.

Cf. A. Verhaegen, *L'Hôpital de la Byloke à Gand* (Gent 1889). - A. Schayes, *Histoire de l'architecture en Belgique*, t. III, p. 165. - A. Van Lokeren, *Historique de l'Hôpital de la Biloque et de l'abbaye de la Vierge Marie à Gand*, dans le *Messenger des sciences historiques de Belgique*, 1840, pp. 188-226. - J.B.B. de V., *Souvenir de la réunion de la Gilde de Ste-Thérèse et de St-Luc à Gand*, 1875 (Gent 1877). - A. Didron, *Annales archéologiques*, t.X, p. 25 en T.XV, p. 205.

NOOT

1. *Inventaire archéologique*, aflevering VI, nrs. 53 en 54 (notities van Mr V. Willem.).

SUÏCIDE (EN MOORD) ONDER HET ANCIEN-RÉGIME EEN CRIMINELE SAECK IN HET MILIEU VAN DE GENTSE VLEESHOUWERSNERING

Onder het Ancien-Régime (en eigenlijk ook wel nadien) gold onder kerkelijke invloed de visie dat suïcide erger was dan moord: na het ombrengen van een medemens kon men immers nog altijd door berouw, biecht en absolutie van zijn schuld en zonde ontheven worden, (geslaagde) zelfmoord echter stond automatisch gelijk met eeuwige verdoemenis. Over de sancties tegen zelfmoordenaars worden we o.a. ingelicht in "La Belgique Judiciaire" T.18 (1860): Des peines contre le suicide en Flandre sous l'ancienne jurisprudence. Kerkelijke regels overwogen op het romeins recht dat zelfmoord slechts bestrafte wanneer deze door een misdadiger werd begaan om zich aan het gerecht te onttrekken.

Heel wat costuymen van Vlaanderen (les coutumes) schreven voor het lijk van een gesuïcideerde door een opening onder de dorpel van de woning weg te trekken, het op een soort houten vlechtwerk te leggen met het gelaat naar onder, en het aldus door een paard door de straten te laten slepen tot aan de galgberg, waar het bij de voeten diende te worden opgehangen aan een gaffel.

Het blijkt ook wel de gewoonte te zijn geworden, vooraleer men aldus het lijk aan de scherprechter overleverde, binnen 3 dagen een proces in regel tegen de dode te voeren, waarbij een advocaat ter zijner eventuele verdediging was aangesteld; het lichaam was op het proces aanwezig en voor de gelegenheid gebalsemd.

Indien niet op een of andere wijze kon worden bewezen dat de betrokkene onder uitzinnigheid of dementie had gehandeld, was de uitspraak doorgaans dat zijn goederen werden aangeslagen en het lijk niet in gewijde grond mocht worden begraven (wat men ook met ongedoopte kinderen placht te doen).

Dit niet-begraven-in-gewijde-grond gold als een zeer grote schande voor de familie en het nageslacht, en als een voorbeeld voor de maatschappij.

Het was de verlichte vorst Jozef II die in 1782 de bestraffing van zelfmoordenaars trachtte af te schaffen.

Uit documenten van januari 1778 in het Gentse Stadsarchief (Reeks 214-215) vernemen we dat een zekere "Joanne Verstraete, huysvrouw van Pieter Vermeulen, lest gewoont hebbende tot Melle" in de stadsgevangenis opgesloten was, blijkbaar wegens diefstallen (wellicht in bende-verband, gezien ook sprake is van "haere complicen"; overigen droeg ze "in haer rocken differente ingenaeyde sacken"; verder blijkt dan dat zij "met een

strop aen den hals gemaect van het lint ofte snoer van haeren sack, haer heeft verhanghen aen de ijsere colomne van de plaetse haerder detentie in vangenisse."

"De schepenen van der Keure der stadt Ghendt condemneren haer dootd lichaem" te worden weggesleept en publiekelijk ten toon gehangen "in eenen spriet (= vork), het aensicht nederwaerts ter aerde", dit "ter exemple van andere", terwijl al hare goederen en bezittingen zouden worden "geconfisqueert."

De advokaat pleitte toen echter een soort toestand van dementie, en steunde zijn stelling op het getuigschrift van twee licentiaten in de medecijnen (Jacobs en Somers), volgens hetwelk menstruatiestoornissen (in casu uitgelokt door aanhouding, te-kijk-stelling en opsluiting) bij vrouwen kunnen leiden tot "droefgeestigheid" en zelfs "kranksinnigheid". Daaruit besloot hij dan dat, gezien ze in toestand van zinsverbijstering moest gehandeld hebben, zij als on-schuldig diende te worden aanzien, en daarom de gebruikelijke maatregelen van begraven-in-ongewijde-aarde en aanslaan-der-goederen niet toepasselijk mochten zijn.

In "De Criminibus" van Ant. Mattheus (Utrecht 1644; vertaling door Van Leeuwen 1769) kan men inderdaad reeds lezen "het geen dolle menschen bedrijven houdt men even zo min voor een misdaad dan wanneer een viervoetig dier eenige schade gedaan heeft of een dakpan van boven na beneden gevallen is."

Nog in de vorige eeuw nochtans bleef de Kerk de stelling verdedigen dat tegen de als zwaar zondig aanziene suicide, bestraffende sancties nodig bleven; een bevestiging hiervan vinden we b.v. in de "Instructions pastorales sur la police des cimetières" van Mgr. Malou (°Ieper 1809-†Brugge 1864) (vooral dan betreffende "l'ensevelissement en terre non-bénite, dans un coin séparé du cimetière").

Dit standpunt heeft zich trouwens nog tot in onze 20e eeuw doorgezet, en het is eigenlijk nog niet zo lang geleden dat men op dit gebied in de praktijk op grotere schaal door de vingers is gaan zien (o.a. wat het toestaan van een kerkelijke dienst betreft).

In het modern strafrecht lijkt het persoonlijk karakter van een veroordeling wel als vanzelfsprekend; wat dan o.a. voor gevolg heeft dat met het overlijden van de beklagde iedere bestraffing wegvalt; het zou inderdaad helemaal onbillijk zijn, een veroordeling te doen wegen op andere personen dan de dader van het misdrijf (b.v. de nakomelingen). Bijlange niet steeds is men deze mening toegedaan geweest: zeker tot in het midden van de 18e eeuw werden ook overledenen nog strafrechterlijk vervolgd en vaak zwaar veroordeeld (wat uiteraard vooral op het hoofd van de ergenamen terechtkwam.)

Bij een van zijn ijverige genealogische opzoekingen in verband met de Gentse vleeshouwers en visverkopers, trof Jacques De Vriendt in het Rijksarchief te Gent, nl. in het fonds van Eksaarde, het dossier van een vrij merkwaardig strafgeding aan, waarvan hier een samenvatting moge volgen.

Op 26 juli 1741, tegen de avond, geraakte de bevolking van Eksaarde in rep en roer. Op het hof van Jan Onghena's herberg aan de Doorselaerdam had men het bebloede lijk van een man aangetroffen.

Rond 3u. in de namiddag had Onghena in zijn drankgelegenheid het bezoek gekregen van een hem onbekende klant, die dorstig en ook hongerig bleek, beweerend dat hij in geen 2 dagen meer een bete broods gegeten had. Na een drietal potten bier en een stuk brood tot zich genomen te hebben, had de man zich naar de koer of het toilet begeven. Toen men hem kort daarop onder een krikelaar zag liggen, dacht de herbergier dat hij in slaap gevallen was. Doch anderhalf uur nadien stelde men vast dat de bezoeker dood lag, en wel gans bebloed en nog een mes vasthoudend in de rechter hand.

Ontsteld riep Onghena enkele geburen om zijn lugubere vaststelling te komen bevestigen, en dadelijk werd het gebeuren ook aan de plaatselijke overheden ter kennis gebracht.

Het slachtoffer bleek geen onbekende te zijn op het dorp, en werd vlug geïdentificeerd als zijnde een Gentenaar genaamd "Frans van Loo fs Victor, vrije vleeshouwer ende vischvercooper."

Ongeval of moord leken al dadelijk uitgesloten, en suïcide voor de hand liggend.

Baljuw der prochie, baenderije ende leenhove van Eksaarde Frans Weytack beval nog dezelfde avond bewaking van het dode lichaam door 2 "subalterne officieren".

Men vroeg zich natuurlijk af in welke omstandigheden en waarom deze man zo ver van zijn woonplaats aan zijn dood geraakt was.

Frans Van Loo (geboren te Gent anno 1693 als 9e zoon van Victor fs Jans & Barbara Ganseman; wonend in de Holstraat, waar hij ook over een kleine stal tot het slachten van vee beschikte) behoorde tot een familie waarin de beroepen van vleeshouwer en vishandelaar erfelijk waren in mannelijke lijn minstens sedert het begin van de 14e eeuw; deze beroepen vormden een der voornaamste neringen van de stad; onder het Oud Regime mochten vleeshouwers geen winkel houden, maar waren verplicht hun waar in een vleeshalle te verkopen (voor de Van Loo's was dit het Groot Vleeshuis); de Penssen werden in kramen aan de Hooiaard verkocht.

Frans stamde rechtstreeks af van Mter Jan van Loo, die na zijn diploma van licentiaat aan de Faculteit der Kunsten van de Universiteit van Leuven in 1434, klerk van de stad Gent en verscheidene malen schepene van de Keure

was geweest in de loop der 15e eeuw.

Anno 1715 in de Gentse St-Niklaaskerk gehuwd met de een paar jaren jongere Judoca de Maertelaere, zag Frans van Loo hem 3 kinderen (2 zoons en 1 dochter) geboren worden. Van zijn vader, een welgesteld man die verscheidene eigendommen te Gent en landerijen te Zeveneken en Eksaarde bezat, had hij de Zevenekse goederen geërfd (terwijl de grond van Eksaarde aan zijn broeder Pieter was toegekomen).

Toen Pieter in 1727 overleden was, werd Frans als voogd over de kinderen van zijn broeder aangesteld, wat dan ook meebracht dat hij jaarlijks het pachtgeld op Eksaarde in ontvangst nam. Het is ook mogelijk dat onze slager uit die streek het vee haalde dat in de stad bij zijn woonst werd geslacht.

Toen kon Frans van Loo nog geen tekens van krankzinnigheid hebben vertoond, want anders zou men hem zeker niet tot voogd hebben aangesteld. In 1737 echter blijkt betrokkene reeds moeilijkheden te hebben gekregen met de deken der nering (toen was hij 44 j.), zodat hij zelfs naar St-Jan ten Dullen diende te worden overgebracht (zoals later uit getuigenissen op het proces van 1741 zou blijken).

Al spoedig - zoals we uit het verslag van baljuw Weytack vernemen - raakte bekend dat Frans van Loo een paar dagen tevoren (nl. in de nacht van 23 juli op 24 juli) thuis "syne huysvrauwe Judoca de Maertelaere vermoort hadt liggende op haar bedde, de welcke hy alsdan de strote ende ander members van haeren hals ende kele heeft afghesneden." De constataties werden op 24 juli gedaan door "de medecyns van Breugel ende De Somer ende de chirurgiens Nobel ende Neiryngx."

Nadien moet van Loo op de vlucht geslagen zijn, en waarschijnlijk rondgezworven hebben, tot hij twee dagen later in de herberg van Eksaarde opdook; aan tavernier Onghena deelde hij o.a. mede "van de prochie van Lokeren te commen" en vroeg hem ook "of t synen huysse geene officieren en quaemen"; daar bleek hij tenslotte "met een mes vast bevonden in d'handt van syn doot lichaem, hem de strote in den hals oock afghesteken of ghesneden thebben." Hij was dus bij zijn echtgenote zowel als bij zichzelf blijkbaar op dezelfde wijze tewerkgegaan zoals hij gewoon was zijn vee te slachten. Lijkschouwing werd bij van Loo door 2 meester-chirurgijns (Mr. Ignatius de Meyere en Mr. Jan Bellechiere) op 27 juli, waarbij vooral het dodelijk halsletsel werd vastgesteld "dwers door de strote" met doorsnijding van praktisch alle grote hals-bloedvaten.

Genoemde de Meyere werd ook vergoed "voor het balsemen van het doot lichaem" opdat het voor de rechtbank zou kunnen verschijnen.

Het rapport van Weytack stelt in zijn conclusie voor, "condemnatie naer rechte ende volghens de enormiteyt van voorseyde twee gheperpetreerde moorden tot meerder horreur ofte schroom van het publicq ende weder-

haudinghe van dierghelyck quaedt" (met confiscatie van alle goederen en betaling van alle gemaakte kosten).

In een verzoekschrift wijst de zoon Pieter van Loo er echter op, dat de daden van zijn vader kunnen "ghebeurt wesen door uytsinnicheyt, furie ende dulleicheyt daermede den selven suppliants vader tsedert eenighe jaeren errewaerts sodanichlijck overvallen is gheweest dat hy by ordre van Edele Heeren Schepenen van der Keure der stadt Gendt op den 29en july 1739 als eenen raesende ende dullen mensch is ghecolloqueert gheworden in het Hospitaal van Ste Jans ter Dullen binnen de selve stadt."

En verder "durft den suppliant vastelijck betrouwen datter aen het doode lichaem van sijnen vader geene schande ten grooten ende inestimabelen intreste van de familie en can nochte vermagh toeghebraght te worden." Terloops kan men vaststellen dat (de toen 19-jarige) Pieter ongeletterd bleek te zijn, gezien hij met een "merck" tekent dat niet meer is dan een onhandig kruisje. (Het verzoek zal dus wel waarschijnlijk door een advocaat opgesteld en geschreven geweest zijn.)

De Vierschaar verplaatst zich naar Gent (wellicht omdat daar de meeste getuigen gehoord dienen te worden; de zittingen hebben plaats in de "hostelrye het gauden hoofd by StNicolaes Kercke.) Een aantal getuigen uit de buurt (Holstraat en omgeving) defileren voor de magistraten: Geeraert Schottens heeft van Loo "in den acker sien sitten in syn hemde besigh wesende met een strop aen synen hals te doen om hem aldaer ter plaetsen alsoo te willen verwurghen."

Jaequemyne Thibaut heeft hem ook dienzelfden 23en juli "in den acker gesien gaende met syn bloodt gat."

Livinus Vervaeet stelde in de 2 laatste jaren vast dat van Loo zich af en toe gedroeg "als eenen uytsinnighen persoon en die syn huyshouden seer dikwils in grooten troubel gestelt ende syn huysvrouwe quaelyck getracteert heeft onder sweiren ende vloecken."

Fredrick Temmerman kende hem als "eenen grooten troubelmaker die syn huyshouden ende huysvr. menighmael in troubel gestelt heeft en ook de gebuurte."

Livinus van Melle getuigt dat hij "tsedert dat hy gheslaekt is geweest uyt het hospitaal van St-Jans ten dullen noyt op synen senter is geweest noch sikh selven wel beseten."

Er blijkt ook al een verzoek van de echtgenote geweest te zijn aan de Schepenen van de Keure, waarin zij "vertrouwende dat haeren man is levende een geabandonneeret ende abominabel leven ende t'gone onder de christene menschen niet lijdelyck nochte verdraegelijck en is, dat hij hem van tijdt tot tijdt wilt verhanghen", vraagt "haeren man in sekerheyt te doen

stellen." (Ook de echtgenote beschouwt dus suïcide vooral als een zeer onchristelijke daad.)

De pastoor van de St-Martinus-parochie, in de valavond van 23 juli door een gebuur bijgeroepen, schrijft in een attest dd 27 juli "ten huuse van François van Loo den selven te hebben gevonden in groot gramschap tegen syn huysvrauwe Judoca de Martelaere die benaut was om dieswille dat haeren man een coorde hadde aen den hals met de welcke sy meinde dat haeren man sich hadde willen verongelucken", de geestelijke heeft toen "hun beiden vermaent tot peys en vrede" en vooral François "tot beternisse van syn leven". (Waaruit blijkt dat de priester hier niet zozeer aan een ziekte dacht, dan wel eerder aan een voor christenen niet passend gedrag.) (De zelfde nacht zette het drama in.)

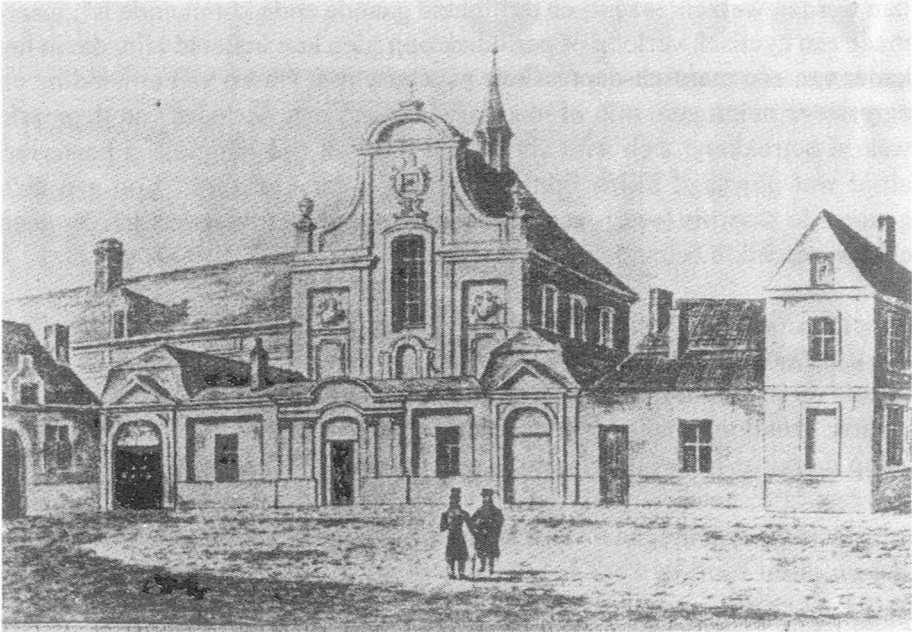
Cipier Philips Van Aerde bevestigt Fr. van Loo reeds in 1737 "by ordre van den deken van het groot Vleeschuys" gedurende enkele dagen in de cipierai-ge is moeten verblijven, waarbinnen hij hem "altijt bevonden heeft vol van ghequetste inbeeldynghen, roepende ende tierende als eenen uyt sinnighen, dat den duyvel in syn kot was met meer andere sotte expressien."

Daar poogde van Loo nog uit te breken (men vond hem "hanghen door een gat by hem in het selve kot ghemaect"), waarna men hem "in den kelder van Van Cotten ghecolloqueert" hield, doch tenslotte bleek er geen ander oplossing meer te blijven dan dat procureur Verwee zich tot de schepenen van de Keure richtte om betrokkene "naer het hospitaal van St-Jan ten dullen te moghen doen transporteeren".

Marie de Kegele "woonende in eene herberge onder het stadthuys deser stadt" getuigt dat van Loo gedurende de enkele dagen van zijn verblijf in juli 1739 in de gevangenis aldaar schade heeft aangericht "met groote fortse ende geweld", o.a. "roupende dat syn vrouwe was verandert in eenen duyvel"; ook dat er van dronkenschap geen sprake kon zijn "soo dat hy suyver sot ende dul was."

"Allebardieren van den Heere onderbailliu" bevestigen ook dat F. van Loo in juli '39 was "continuelyk tierende, schreeuwende, vloekende ende sweerende", maar zeker niet dronken; hij beweerde dat "eenen alebardier, eenen Raedtsheer, en selfs den duyvel uytter hellen besigh was met syn vrouwe te veugelen." (Terloops: de ene alebardier ondertekent zijn verklaring in een stuntelige poging, de ander "met een mercq declarerende niet te connen schryven").

I.v.m. van Loo's verblijf en tenslotte ontslaging uit het stadsdolphuis, verklaart Joan Amelot, licenciat in de medecijnen, dat betrokkene van juli tot oktober 1739 "als uyt sinnig ende razende tot St Jan ten Dullen wert bewaerd" doch dat hij toen zelf geadviseerd had "dat sen selven langer in hun huys moest bewaerd worden om dan over syn kwaele met oordeel te spreken."

St. Jan-ten-Dulle.

De zieke is dus te vroeg ontslagen (wat zich ten huidigen dage onder meer in onze gevangenen ook nog voordoet). Ook de echtgenote liet verstaan "dat sy schroomde dat hy quam uyt het voornoemt dulhuys."

"De Meesterigge en een suster religieuse van St-Jans Hospitael" getuigen o.a. dat van Loo in juli '39 "eenen dullen ende uyt sinnighen mensch" was en "gedurende syne collocatie differente hemden van syn lichaem heeft geschuert."

De als curateur aangestelde advocaat Anthonie Helias de Jonghe uit de Cromme Waele, zich steunende op de getuigenissen (die o.a. bevestigen dat ook maar niemand een van de feiten heeft zien plegen), en zich anderzijds beroepend op wat Anthonius Matthaeus ("De Criminibus") over misdaden gepleegd door krankzinnigen schreef (daar waar betrokkene "tsedert dry a vier jaren voor syne dootd overvallen geweest es met furie ende dulligheyt" zodat hij wel "niet saude connen gestraft worde"), "durft vastelyck betrouwen dat by aenstaende sententie sonder eenige swarigheyt sal geconsenteert worden in het begraven van het doode lichaem van de gheaccuseerde", en dit wel in "gewyde aerde."

Het pleidooi legde hoofdzakelijk de klemtoon op het mogen begraven worden in gewijde grond, wat erop wijst welk een groot belang de nabestaanden hieraan hechtten, zowel voor het zieleheil van de overledene als voor hun eigen "eer".

In lic. J. Amelot's verslag is er sprake van dat er "razende ende dulle gevon-

den werden welkers razent- en dulligheid gaande ende kommende is"; waarmede een cyclisch verloop of periodiek optreden kan bedoeld zijn, dat in het kader van een manisch-depressieve psychose past (fasen van opwinding en agressieve neigingen, min of meer afwisselend met periodes van depressie waarin betrokkene zich wou verhangen; hoewel een diagnose a posteriori altijd wat gewaagd blijft, lijkt het mogelijk dat Frans van Loo aan zo'n genoemde stoornis leed, - een aandoening waartegen toendertijd nog geen enkele geschikte behandeling bestond.)

Allicht vooral wegens de aanwezigheid van een lijk (in volle zomer dan nog), en ook wel wegens de verplaatsing van de Vierschaar naar Gent, diende de procedure snel te verlopen; reeds op 30 juli valt dan ook al het vonnis: "het doot lichaem sal worden begraven in infima parte coemeterii of op de minst ghewijde plaetse van het kerckhof" (dat zal op een uithoek geweest zijn, het verst verwijderd van kerk en altaar, waar men dus ook minst van de opgedragen missen kon nut halen, en geen schande berokkenen aan de in en rond de kerk begraven eerbiedwaardige geestelijken en burgers.)

Langs de curator om werd de familie (d.i. de kinderen) wel belast met de gerechtskosten (deze werden echter "slechts" bepaald op 35 pond, 16 schellingen, 7 grooten.)

Van een confiscatie der bezittingen werd blijkbaar niet gesproken. De slag voor de familie was zeker al meer dan zwaar genoeg (twee doden, de - toenmaals zeer grote - oneer, en de kosten).

In onze ogen zou Frans van Loo thans als uitgesproken psychotisch (d.i. krankzinnig) patiënt, zonder de minste twijfel als volkomen ontoerekeningsvatbaar zijn aanzien, en zou zijn dossier wegens de zelfmoord onmiddellijk geklasseerd worden.

Tenslotte kunnen we misschien alleen nog laten opmerken dat genealogie toch nog iets meer blijkt te zijn dan alleen maar het opzoeken van namen en data.

Het geval "Frans van Loo" leert ons b.v. ook heel wat over de rechtspraak en de aanpak van psychiatrische patiënten in de 18e eeuw te Gent.

A.K EVRARD

R. DE VRIENDT-MORES

De tekst van deze bijdrage werd samengesteld met gegevens en naar bronnen uit het Fonds van wijlen Jacques De Vriendt, berustend in het Stadsarchief te Gent.

MARCUS VAN VAERNEWIJK, DE BEELDHOUWER (vader van Marcus van Vaernewijck, kronijkschrijver)

De naam Marcus van Vaernewijk roept bij iedereen de auteur van "Vlaem-
sche Audvremdigheyt", "Nieu Tractaet ende curte beschrijvinghe van dat edel
graefschap van Vlaenderen", "Cronijcke van Vlaenderen in toorte", "Den
spiegel der Nederlandscher autheyt" en vooral "Van die beroerlicke Tijden
in die Nederlanden en voornamelijk in Ghendt" voor ogen.
Dat hij een al even kunstzinnige vader had, is blijkbaar niet geweten.

Van Vaernewijck, een adellijke familie

Deze familienaam treffen we voor de eerste maal aan in de Gentse charters
van 1102. Vele lieden van deze familie hebben een vooraanstaande rol
gespeeld in het bestuur van de stad en als raadgevers of gezanten van de
graven van Vlaenderen (1). Hun naam is ontleend aan een heerlijkheid in de
oude parochies van St.-Martinus (Ekkerghem) en (klein) Mariakerke.

Stamboom (2)

- I. Arnould X Verdeline de Moerbeke (ca. 1102-1120).
I
- II. Simon X Catharina Uutendale.
I
- III. Simon X Elisabeth van Axpoele (ca. 1201-2).
I
- IV. Simon X Margaretha van Halewijn (ca. 1256).
I
- V. A) Simon X Bruysteetse.
B) Thomas X Catharina van Lovendegem.
a) Willem, prior van het karthuizerklooster.
C) Willem, schilder, stichter karthuizerklooster Rooigem.
D) Ywein, baljuw van Aalst.
I
- VI. Jacob X 1) Catherine van Daeromme X 2) Marguerite de Clerc.
(soms vermeld als zoon van V.B., soms van V.D.)
I
- VII. Olivier X Margarete Alistock.
I
- VIII. **Marcus van Vaernewijck, beeldhouwer, X Catharina Sleehaut, fa.
Lieven, heer van Raveschoot.**
I
- IX. A) Marcus (21-11-1518/20-2-1568) kronijkschrijver.

B) Pieter, kunstenaar † 1566 X Clara van Keverwyc.

a) Lodewijk.

b) Jan X Catherina van de Zype.

c) Anna X Jan Porcellis

i) Jan Porcellis, beroemde marineschilder.

Julius Porcellis, beroemde marineschilder.

De familie van Vaernewijck was zeker geen uitzondering op het feit dat edellieden zich bezig hielden met kunst. Leden van verschillende Gentse nobele families zijn vertegenwoordigd in het Gentse St.-Lukas- of schildersgild, zoals de Stoevere, de Crombrugge, van Axpoele...

Kunst uitoefenen was - zoals verkeerdelijk aangenomen wordt - geen privilege van de adel, want ook zij moesten opgenomen worden als meester in het gild alvorens zijn hun kunstactiviteiten mochten uitoefenen (3).

Over de beeldhouwer Marcus van Vaernewijck is reeds heel wat inkt gevloeid, vooral in de vorige eeuw.

Een 19de eeuwse falsificatie

De eerste maal dat de naam van de beeldhouwer Marcus van Vaernewijck in een publicatie verschijnt, dateert van 1859. In dat jaar publiceerden De Busscher en De Vigne het gildeboek van de St.-Lukasnering (4). Herhaaldelijk komt de naam van Vaernewijck voor in deze publicatie (5). In 1898 toonde de stadsarchivaris Victor Van Der Haeghen aan dat het originele gildeboek vernietigd was geworden en vervangen door een 19de eeuwse falsificatie (6). Nog steeds baseren onwetende historici zich op dit valse gildeboek, waardoor er talrijke twijfelachtige toeschrijvingen van kunstwerken gebeuren aan de Gentse school (7).

De beeldhouwer Marcus van Vaernewijck

Reeds in de 14de eeuw had een voorvader van Marcus van Vaernewijck, nl. Willem, het beroep van kunstenaar te Gent uitgeoefend. In 1385-1384 werd hij vermeld als schilder (8).

Marcus van Vaernewijck was de zoon uit het tweede huwelijk van Olivier en Margarete Alistock (die (zgn) de ouderdom bereikte van 110 jaar (9)).

De eerste maal dat we Marcus van Vaernewijck aantreffen in de Gentse documenten dateert van 21 maart 1496. Hij betaalde toen een cijnsrente van 6 s. gr. (10). Kort daarna op 20 oktober 1495 werd hij opgenomen als beeldsnijder door deken Cornelis van der Goes in het Gentse St.-Lukasgild (doc. 1). Als toegangsgeld betaalde hij 10 ponden groten, een bedrag dat de meeste kunstenaars in die periode betaalden. Dit kwam ongeveer overeen met het loon van 400 werkdagen van een gezelschap (11). Verder moest hij een zilveren schaal met op de bodem het wapen van de nering en met een ver-

gulde rand schenken aan de gilde. De schaal had als gewicht "eender troeyscher maerc" (= 244,7529 gr.) en bedroeg ongeveer 1 lb. gr. (12). Als borgen voor deze opname traden op Lauwerijns van Vaernewijck, zijn broeder, en de beeldhouwer Antoon Sallaert. Met deze laatste zal Marcus een nauwe band blijven hebben (13).

Opvallend is wel dat men hem bij zijn opname vermeld als "beeldgesnide-re", wat er mogelijks op wijst dat hij dit beroep eerder heeft uitgeoefend.

De eerste opdrachten, die hij samen uitvoerde met Antoon Sallaert, zullen waarschijnlijk door Sallaert aangebracht zijn. Een maand na zijn opname op 17 april 1496 kreeg hij samen met Antoon Sallaert van pastoor Jan van Belle en kerkmeester Laureins Ponthin de opdracht om voor de kerk van Aarsele bij Tielt een altaarstuk te maken (doc. 2). Het retabel was 7 voet breed en 12 voet hoog. Bovenaan moest een baldakijn voorzien zijn en het had geen zijluiken. Het bestond vooral uit drie nissen met in het midden het beeld van St.-Maarten twee en half voet hoog, bovenaan voorzien van een pinakel. Dit beeld werd geflankeerd door St.-Jan de Doper en St.-Rochus, beiden twee voet hoog eveneens onder een tabernakel. De drie beelden stonden op een sokkel. Als voorbeeld diende een altaar in de kapel van O.L. Vrouw van den Drogen Boom in het Gentse Augustijnerklooster, waarbij de Vier Evangelisten niet mochten overgenomen worden.

Deze opstelling beantwoordt volledig aan de laat 15de eeuwse types van altaarstukken, waarin beelden staan opgesteld. Het geprofileerde front van dergelijke retabels is rechthoekig.

De beschrijving van dit beeldhouwwerk roept min of meer het Apostelretabel te Folkärna - daterende uit dezelfde periode - voor ogen (14).

Als borgen voor dit werk traden op zijn broer Lauwereins van Vaernewijck en schilder Jan vander Bruggen. Het retabel moest geleverd worden voor St.-Maartensmis 1496. De prijs van dit retabel bedroeg 6 pond en 10 schellingen groot, en als voorschot ontvingen ze 20 schellingen. Dit was echter gebruikelijk, het geld diende om materialen te kunnen aanschaffen. De volledige som zou betaald worden als het werk voltooid was.

In dezelfde periode blijkt Olivier van Vaernewijck, Marcus' vader, gestorven te zijn (15).

Kort voor de eeuwwisseling leverde Marcus samen met Antoon Sallaert een altaarkast voor de kerk van Zevegem. Het was waarschijnlijk een vrij omvattend werk, want op 4 september 1500 was het nog niet afbetaald. We mogen aanvaarden dat het opnieuw een retabel betrof.

Het geld, dat van Vaernewijck ontving voor dit retabel, besteedde hij deels op 4 september 1500 voor de aankoop van een huis, dat eertijds stond op het pleintje tussen de Kalendarstraat en de Mageleinstraat. De aankoopsom bedroeg 10 lb. gr. VI. Dit verdwenen hoekhuis werd begrensd door de Korte Kruisstraat en de eertijds genoemde Cipressenstraat, in de 15de eeuw nog

Kalanderberg geheten. Het had een poortje dat uitgaf in de Korte Kruisstraat. Het huis was belast met renten bezet op de H. Geesttafel van St.-Michiels en de St.-Baafskathedraal. Daar de aankoop van dit huis deels betaald werd met het geld van het retabel van Zevergem moest ook Antoon Sallaert, als mede-auteur, hiermee akkoord gaan (doc. 3).

Lang is Marcus van Vaernewijck geen eigenaar geweest van dit huis, dat hij binnen de drie jaar verkocht aan Joos Bracma(n) (16). Mogelijks bewoonde Marcus van Vaernewijck reeds het van Vaernewijcksteen aan de St.-Jacobsnieuwstraat, gelegen tussen de Baai- en de Herpelsteeg. Volgens Frans Verstraeten vormde dit steen het hoekhuis met de Herpelsteeg (17).

Op 13 februari 1501 beloofde hij aan Christoffel Theirlync, Thomas Meetezone, Jan Theirlync en Elooi Meeryzoone, gildemeesters van de kerk van Everghem, een retabel te maken voor het O.L.Vrouw-altaar in deze kerk. De bak of kast moest vervaardigd worden naar een ontwerp die de notabelen van Evergem gekozen hadden. Dit ontwerp berustte reeds bij de schrijnwerker, maar de gildemeesters bezaten er een dubbel van. Het was echter gebruikelijk dat de kast niet door de beeldhouwer, maar door de schrijnwerker vervaardigd werd.

Als voorbeeld voor het beeldhouwwerk werd verwezen naar het retabel op het O.L.Vrouwaltaar in de kerk van Kaprijke. Het moest ook evenveel parken, dit zijn de onderverdelingen met de voorstellingen, hebben. Marcus van Vaernewijck moest tevens instaan voor de levering (doc. 4). Uit de beschrijving mogen we opmaken dat het een retabel was met verhalende voorstellingen, die waarschijnlijk direkt in verband stonden met O.-L.-Vrouw.

Op 21 juni 1502 was er een wettelijke vaststelling tussen Marcus en de hoger vermelde beeldhouwer Antoon Sallaert, die zes ponden groten Vl. aan Marcus van Vaernewijck (18) moest betalen voor geleend geld, werken en aangerekend geld. Waarschijnlijk heeft deze schuldbekentenis betrekking op een ander, niet nader bekend werk, dat zoals de retabels van Aarsele en Zeverghem gezamenlijk uitgevoerd was.

Het jaar nadien blijkt Marcus' vertrouwen een harde klap te krijgen, daar de schrijnwerker Nikolas de Buc hem minder kwalitatief hout heeft verkocht (19). Op 20 februari 1402 (n.s. 1403) werd de Buc veroordeeld tot het terug betalen van 2 ponden 14 schellingen Parisis aan van Vaernewijck.

In 1507 stelde hij zich borg voor zijn broer Lauwerijns (20).

Samen met Ghelier Roels stelde Marcus van Vaernewijck zich op 5 juli 1511 borg voor de beeldesnijder Jan de Smijtere, "nopens tmaken van eene tafele voor de kerke van Loochristi" (21).

Op 20 juni 1516 verkocht beeldhouwer Jan Salaert, broer van Antoon, een rente aan Marc van Vaernewijck (22).

Jan Salaert wordt thans wel eens ten onrechte vereenzelvigd met Juan de

Flandes, een schilder die op dat ogenblik reeds werkzaam was in Spanje (23).

Een belangrijke datum in de Gentse geschiedenis is zeker 21 februari 1518, de geboorte van Marcus van Vaernewijck, de bekende kronijkschrijver. Marcus van Vaernewijck de Oude moet toen reeds gehuwd geweest zijn met Catharina Sleehaut, de dochter van Lieven, heer van Raveschoot.

Op 26 januari 1521 (1522) trad hij op bij een transactie (24).

In 1526-1527 was hij gezworene van het St.-Lukasgild (25). Zijn zoon Pieter zal dezelfde functie waarnemen in 1536-1537 (26). In 1539-1540 werd Pieter zelfs deken van het Gentse St.-Lukasgild (27). Hij was dan ook de ideale persoon om als deken in 1540 gratie te vragen aan keizer Karel (28). Wanneer onze beeldhouwer overleed is niet meer te achterhalen, maar we mogen het sterfjaar plaatsen vóór 1540, daar in dat jaar zijn zoon Pieter de hoger vermelde rente, destijds gekocht van Jan Salaert bezat.

Ondanks de talrijke opdrachten kunnen we aan hem geen enkel beeldhouw-
werk toekennen. Zij vielen waarschijnlijk ten prooi aan de Beeldenstormen,
waarvan zijn zoon Marcus ooggetuige is geweest.

Rudy VAN ELSLANDE

NOTEN

1. O.l.v. J. Beuselinck, Genealogie en heraldiek in Vlaanderen, Gent, 1967, blz. VI.
2. Gent, Stadsarchief, dossiers Vaernewyck en Porcellis, nrs. 6154 en 4890.
3. De gilde spande in 1464 tegen van Crombrughe een proces in omdat hij geen lid was van de schildersgilde; K.G. Van Acker, Victor van Crombrughe en Pieter De Keysere, in: Ghendsche Tydinghen, 21ste jg., 1992, nr. 5, blz. 285-289.
4. E. De Busscher, Recherches sur des Peintres Gantois des XIVe et XVe siècles, indices primordiaux de l'emploi de la peinture à l'huile à Gand, Gand 1859.
5. Familie Van Vaernewijck in het geciteerde boek:
Andries, schilder, meester 1448, gezworene 1496, deken 1503.
Jan, fs. Andries, schilder, meester 1494.
Jan, beeldhouwer, meester 1510, gezworene 1525.
Jan, fs. Marc, schilder, meester 1512, gezworene 1523.
Jan, beeldhouwer, meester 1532.
Louis, beeldhouwer, meester 1510, gezworene 1524, deken 1538.
Louis, fs. Marc, beeldhouwer, meester 1532.
Marc, beeldhouwer, meester 1439, gezworene 1485, deken 1504.
Marc, fs. Jan, meester 1529, deken 1535.
Pieter, fs. Jan, schilder, meester 1528, gezworene 1521, deken 1539.
6. V. Van Der Haeghen, Mémoire sur des documents faux, relatifs aux anciens peintres, sculpteurs et graveurs flamands, Brussel 1898.
7. Cfr. R. van Elslande, Lieven van Lathem, een onbekende belangrijke kunstenaar uit de 15de eeuw, in: Scheldeveld, jb. XXI, 1992, blz. 143-147.
8. Gent, Stadsarchief (verder vermeld als SAG.), Staten van Goed 1382-1383, f. 12v°.
9. J. Beuselinck, o.c., blz. 3.

10. SAG., Cheinsboek 1494-1495, f. 194 v.
11. Een gezet was iemand die zijn leertijd doorlopen had bij een meester, maar (om financiële redenen) geen meester was.
12. E. Cornelis, De kunstenaar in het laat-middeleeuwse Gent, I Organisatie en productie van de Sint-Lucasgilde in de 15de eeuw, in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Nieuwe Reeks XLI, 1987, blz. 105.
13. C. Degels, Salaert Antonis (Theunkin), beeldhouwer; & Salaert Jan, beeldhouwer, in: Nationaal Biografisch Woordenboek, blz. 762-764.
14. H. Nieuwdorp, Antwerpse retabels 15-16de eeuw, Antwerpen 1993, blz. 26-29.
15. Ontfanc van der cerlicker renten van zoenwyken: Item van den hoeyrie (= erfgenamen) van Olivier van Vaernewyc XXI s.d. par.; SAG. H. Geestafel St.-Niklaas, Rekenkamer 81 bis 1496-1497, f° 7 v°.
16. Maerc van Vaernewijc es commen... verkocht hebben Joesn. Bracma(n) meedeneerc een huus... an den Calanderbeerch bij den steenputte (= borreput) thouchuus wesende van der cuerte cruusstrate. de selve curte cruusstrate daer neffens streckende..., SAG., Jaarregister 1502-1503, f. 106.
17. F. Verstraeten, De Gentse St.-Jacobsparochie, dl. II, zestiende en 17de eeuw, I, Gent 1978, blz. 161.
18. Anthonis Salaert, beeldesnydere, es commen voor scepenen etc. Kennende tachttere ende sculdich zynde Marke van Vaernewyc, ooc beeldesnydere, de somme van zes ponden groote vlaemscher mindten goeder scult van gheleender ghelde, weerke ende andersins gherekens ghels... Dies constenteert Marc dat Anthonis elc patement zal moghen betalen eer dander valt eevenverre dat de neeringhen van der schilders ter causen van ghelycker die Marc haer, by ghelycken paymenten wettelic verbonden staet te betaelne zoo langhe metten zelve Marc dissereerde... Actum XXIen in wedemaent XVc II, SAG., Jaarregister 1501-1502, f. 116 v°.
19. Clais de Buc, scrynwercere, bekent tachter ende sculdich zynde Maercke van Vaernewyc de somme van twee (ponden) XIII s. p(ar) goeder scult gherekent gheelts ter causen ende over den coop van zeker quantiteyt van spriersschen houten, danof hy claeys hem kent vernouch van den leveringhe... Actum den XX in sprokele XVc II; SAG., Jaarregister 1502-1503, f° 65 v°.
20. SAG, Jaarregister 1507-1508, f. 21.
21. SAG, Jaarregister 1510-1511, f. 153.
22. SAG, Jaarregister 1515-1516, f. 175 v°.
23. R. Van Elslande, Juan de Flandes met name Jan van der Straten, in: Brugs Ommeland, 23ste jg., 1986, nr. 1-2, blz. 114.
24. SAG., Jaarregister 1521-1522, f° 84.
25. V. Van Der Haeghen, o.c., blz. 49.
26. V. Van Der Haeghen, o.c., blz. 50.
27. Brussel, Algemeen Rijksarchief van België, Rekenkamer nr. 18255, f° 9 v°.
28. E. De Busscher, Recherches sur les peintres et sculpteurs à Gand aux XVIe, XVIIe et XVIIIe siècle, Gent 1866, blz. 112, 360.

DOCUMENTEN

1. Maerc van Vaernewijc, beeldgesniidere, commen es voor scepenen van der Kuere in Ghend, ende bekende tachter ende sculdich zijnde cornelis van der Gous, in den name ende als dekin van der neringhe van den schilders binnen deser stede ende ter zelve neeringhe behouf, de somme van X lb. gr. in ghelde, ende een zelveren scaele van eender troeyscher maerc den boort verghult ende in den bodem gheamelgiert ende verheven metter wapene van

der zelve neeringhe algoeder scult over de coop ende vrijhede van der zelve neeringhe dat hij Maerc bij den voorn. deken ende zyne ghezworne ghezellen inne ontfanghen inde ghevrydt es. Welk voorn. somme ende scaele by Maerc beloofte te teverine ende vetalene by paymenten te wetene XX s. gr. St. Jansmesse int jaer XIIIc XCVII eerstcommende. Ende van dan voort van jare te jare, telken sent Jansmesse achtervolghende XXs. gr. gheldende totter vulder betalinghe. Ende de scaele te leverne binnen eenen jaer naer tleste payment van den voorn. somme in zulken ghelde etc. Welke betalinghe ende leveringhe van den voorn. somme ende scale te doene de zelve Gillis (Marc) bekent ende versekert up hem end up al tzyne. Ende voort zijn borghen over hem ende elc over andere Lauweryns van Vaernewijc ende Antheunis Salaert, Actum der XX oct a° XCV; SAG., Jaarregister 1495-1496, f. 61.

2. Item Jan van Belle, prochipape, ende Laureins Ponthin, kercmeesters van der kercke van Aersele bij Tielt commen zijn voor scepenen van der kuere in Ghend, ende kennen dat zij inder name van der zelve kerck met ende consente van den ghemeene prochianen besteedt hebben te makene Anthonisse Sallaert ende Maercke van Vaernewijc een upgaende verwel-sele hoogte XII voeten ende VII breet ende VII vingheren plat upgaende zonder dueren verchiert met zulcken snede zonder de IIII evangelisten als int clooster daet ten Augustijnen van Onser Vrouwen van den drooghen bome, daerinne van stellende drye beelden, te weetene deene van sente Martin hooghe II voeten ende eenen halven met eenen tabernacle daer boven ghelyc dat staet int voorseit werc ten tzaugustijnen ende over deen zijde eene beelde van sente Janne Baptiste... SAG., Jaarregister 1495-1496, f. 127v°.

3. Kennlic zy allen lieden dat Jan van den Eede filius Jans commen es voor scepenen van der kuere in ghend ende kende wel ende deuchdelic vercocht hebbende Marke van Vaernewijc een huus ende stede staende up de Calanderberch met allen den ghelaghen, plaetsen, ayse-menten ende vrijheden deze toebehooren ende ancleven moghen ende met eender poorte achter commende in de curte cruusstraete, Pieter de Sceppere causmakere ghehuust vooren ten Calanderberghe an deen zyde ende maghelyn achter then der van den zelve huuse in de selve cruusstrate an dandere ende wesende thouchuus der zelve belast int gheheele tzelve huus ende stede met zynen toebehoorten met VII sc. I d. gr. tsaers erfelic te lancheinse te wetene de VII s. gr. den heleghe geest van sente Michiels ende den eenen grooten der kerken van sint Jans, metgaders doven dien met XV s. gr. tsaers erfelic renten te lossen den penninc XVIe ende met V d. gr. tsaers smaels zonder meer commers. Dezen coop es ghedaen omme de somme van tien ponden grooten vlaemscher munten eenswechdraghers. In mynderinghe ende betalinghe van welker somme, zo bewijst de voornoemde Marc als coopere metgaders Anthonis Salaert voor scepenen ooc comporerende den voornoemden Janne te heffene ende ontfane van de Kerke oft kercmeesters van Zeenverghem alzulke somme van zes ponden grooten als de zelve kerke hemlieden onder hen beiden zamen noch restende es volghende zekere cedulle danof wesende, die hij Marc ende Anthonis ghezaemdlic den zelve Janne ten passeerne van diesen overghegheven letter, overmids dat hij Marc hem Antonis van zijnder porcie ende reste van der zelve cedulle ghenough ghedaen heeft. Inshelycx beloofte hij Anthonis over ende in den name van den zelve Marke ende in betalinghe van ghelijker somme die hij in hem ghehouden es, te betalene den zelve Janne de somme van drie ponden zes scillinghen gr. te lichtmesse in st. jaer eerstcommende. Dies reserveert de voornoemde Anthonis themwaerts de condicie ende besprec tussen den zelve Marke ende hem wesende te wetene dat den voornoemden dach vor betalinghen omme commen zijnde hy voor dezelve somme jaerlicx nbezetten mach rente in (sic) den penninc XVIe. Ende tsurplus ende reste teloope de XIII sc. gr. als tvulcommen van den voornoemden somene beloofte hij Marc den zelve zynen coopere te betalene van lichtmesse over een jaer eerstcommende in zulke gelde etc. welke betalinghe van den voornoemden III lb. VI sc. gr. ende XIII s. gr. Zy Anthonis ende Marc beloofte, bekent ende verzekert hebben up hemlieden ende al thuerer,

ende nopende des opdracht van den sommen van VI lb. gr. bevrijdt an de kerke van Zeuverghen als voren, belooft hin Marc den voornaemden Janne zijnen vercoopere te houde staende ende garandeerne telovende vorts de voornaemde Marc alle den costen die hij Jan ter caussen van den inninghe van der zelver scult hebben zal van procureurs oft anderzins hem Janne betalene ente over te legghene, zo dat hy Jan daerof gheenene cost hebben en zal dat hij hem daerof instandt ende vergelt over zal. Ende in bet. zekere cousenterende tzelve zijne ghecochte huus inde stede met zijnen toebehoorten, zekere ende conterpande blivende toter vulder betalinghe. Actum de Ille in sept. XVc.

(In de marge staat daarbij vermeld:) Ghedat hij consente van Lauwereins van den Broucke als d'actie hebbende hij opdrachte also verre als angaet de rente, myds dat hij die jeghens hem kende ghelost zijnde. Actum XIIIer meay XVcIII, bymy J. de Brune; SAG., Jaarregister 1500-1501, f. 4.

4. Kenlic zij allen lieden dat Maerc van Vaernewyc commen es voor scepenen van dfer Kuere in Ghend kende ende lijde dat hij heeft ende bij desen belooft Christoffels Theirlync, Thomaes Meetezone, Jan Theirlync ende Loy Meeryzone als guldemeesters in de kercke van Everghem, te leverne ende makene eene taefele die staen zal up den altaur van Onser vrouwen in de selve kercke, in deze mazniere te wetene dat de zelve taefele moet ghemaect zijn naer eene taefle die staet te Caprye up Onser Vrouwen altaer ende moet in hebben alzoe velen paerken als die heeft, dies moet den bac veronderdeelt ende ghemaect zijn naer eenen patroen ent ghemaect ende veronderdeet es dewelcke de notabele van der prochyne ghecoozen hebben, den welken voors patroen ghedeelt es in twee, deen heelft es onder den weerman ende dander onder de voors. gulxdemeesters, dies zoe dal de voorn. paercke maken Jan van den Steelant, diez men seyt pater, ende dat omme de somme van XXI l. gr. die de voors. guldemeesters beloven te betalene den derden ghereet vander derde als vorsteke es ende tderde derde ter leveringhe vande wercke dat by guldemeesters selven up hemlieden ende al thaerlieden ende de voorn. Maerc de leveringhe ende tbekomsten van de wercke ende taefle ooc up hem ende al tzyne. Voort es borghe over hem Laureys van Vaernewijc zijn broeder ende de voorwarde van desen selven xelcke ghemaect jeghen Jan Creppe (Jan Crop) die overleden es deser weereit. Ider met wel te meeste ende zyne mede daerof metslegghen, Actum den... (geen datum); SAG., Jaarregister 1500-1501, f. 49v°.

DE AFSTAMMELINGEN VAN MARCUS VAN VAERNEWIJCK

IXB Pieter († 1566), heerlijkheden Zwijnaarde.

I

X Jan X Catharina van de Zype, heer van Diepenbroek.

I

XI François (20-7-1570, † 1627) X Jacqueline de Bacquere.

I

XII Denis († 1670), X 1) Anna van der Meeren X 2) A.-M. de Cerf.

XIII Floris-Bonaventure (1650-1721) X Barbe Odile de Hellin.

Tak: *GENT*

MECHELEN

XIV Claude-Bon. (1693-1750) X Maria-T. de Hellin

Jean-C. (1695-1761) X 1) Hélène de Crombrugge X 2) Marie-Françoise de Crane

I

I

XV François-F. (1737-1800) X 1763 Isabella Dons de Lovendeghem

Georges (1724-1803) X Maria Carola de Siqueya

I

I

- XVI Charles-C. (1767-1835) a) Albert X Jeanne Nys
 X 1) Julie de Lauretan
 X 2) Josephine de Baillet (5 dochters) b) Antoine (°12-12-1797).
 I
 XVII Prisca (°1826) X Ernest de Ghellinck
 d'Elseghem
 I
 XVIII a) Amaury de Ghellinck d'Elseghem
 Vaernewijck
 XVIII b) René de Ghellinck d'Elseghem
 Vaernewijck
-

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Wij weten niet hoeveel Gentenaars zich interesseren aan de Heemkunde, maar te oordelen aan het aantal leden van onze Kring, moeten er dat toch enkele duizenden zijn.

In feite is dat normaal, iedereen heeft immers een speciale band met de stad waar hij geboren werd. Vele jeugdherinneringen zijn onverbrekkelijk verbonden met een huis, een school, een straat, een plein. Dit gevoel van verbondenheid wordt nog versterkt door het feit dat men geleidelijk heel wat vertrouwde herkenningspunten met dewelke men een affectieve band had ziet verdwijnen om, helaas, zeer dikwijls plaats te maken voor iets dat in geen geval als een verbetering kan beschouwd worden.

Vandaar de nostalgie naar "wat eens was", naar het "Gent van toen". Er zijn 2 soorten heemkundigen: de passieven en de actieven.

De passieven zijn mensen die geïnteresseerd zijn in het verleden van hun stad en die met de grootste belangstelling alles lezen wat daarover verschijnt.

De actieven - en die groep is veel groter dan wij aanvankelijk dachten - hebben hun interesse uitgebouwd tot een uiterst zinnige hobby. Al wat zij tegenkomen over een Gents onderwerp houden zij bij, zij klasseren het, brengen het over op fiches of steken het in hun computer. Sommigen kan men regelmatig tegenkomen in het Stadsarchief waar zij het een of ander onderwerp uitpluizen, zo maar, voor hun eigen plezier.

Wij hebben met verbazing kunnen vaststellen dat hier heel wat mensen zitten die een echte schat aan inlichtingen verzameld hebben, inlichtingen die zij alleen kennen en die, wanneer zij verdwijnen, definitief verloren zullen gaan. Is dat geen grote zonde?

Zou het geen goed idee zijn er voor te zorgen dat de vrucht van die honder-

den uren (vaak duizenden uren) studiewerk met de tijd niet definitief verloren zou gaan?

Daarom doen wij een oproep aan deze actieve heemkundigen om de kennis die zij verzameld hebben daar niet "te laten liggen liggen", maar de andere geïnteresseerden mee te laten genieten van hun werk.

Uiteraard is "Ghendtsche Tydinghen" het ideaal middel om dit te realiseren. Iedereen die iets interessants te vertellen heeft over een SPECIFIEK GENTS onderwerp mag ons dit laten geworden.

Wij zullen dat graag publiceren, u zult er zeer veel van onze lezers een groot plezier mee doen, u zult meehelpen "Ghendtsche Tydinghen" nog interessanter maken dan het reeds is en u zult de grote voldoening hebben te weten dat al het opzoekingswerk dat u gedaan hebt niet definitief verloren zal gaan en bewaard zal blijven voor het nageslacht.

De Redactie

GENTSE MEMORIEDAGEN: 26-27-28-29 JANUARI

26 januari 1840:

Jozef van Crombrugghe wordt bij Koninklijk Besluit, voor een tweede keer, tot burgemeester van Gent benoemd. Van 1826 tot 1836 had hij dit ambt reeds bekleed. In 1836 was hij opgevolgd geworden door Minne-Barth, die echter reeds na een paar maanden zijn ontslag indiende. Enige tijd later, onder druk van de openbare opinie, werd Jozef van Crombrugghe dus weer burgemeester. Het zou echter voor niet lang zijn want op 12 maart 1842 overleed hij.

26 januari 1566:

Filips van Campene, advocaat bij de Raad van Vlaanderen, begint zijn waardevol dagboek. Hij zal 20 jaar lang, tot juni 1585, dagelijks de belangrijkste gebeurtenissen te Gent noteren. (Hij maakt als het ware een reportage over de godsdienstroebelen vanaf de beeldenstorm tot net voor de val van Antwerpen, waardoor de Zuidelijke Nederlanden voorgoed hun godsdienstvrijheid verloren).

26 januari 1340:

Edward III, koning van Engeland, wordt op de Gentse Vrijdagmarkt tot koning van Frankrijk uitgeroepen. (Voor de gelegenheid kreeg de Vrijdag-

markt een zeldzame schoonmaakbeurt: "... en van d'friendagh marck scone te makene up den tyt dat de coninc van Inghelant zwoer...". Dat staat te lezen in de stadsrekeningen van 1339-1340, fol. 154) (DE WINTER J., Jacques Van Artevelde, 1845, 57)

26 januari 1791:

De Gentse schepenen die, voor de Brabantse Omwenteling van 1789, onder Oostenrijks bewind zetelden, hadden niet geaarzeld, om tijdens de Omwenteling, partij te kiezen voor de Patriotten (De troepen van keizer Leopold II maken zich in december 1790 weer meester van Brussel). Eenmaal dat het Oostenrijks bewind was hersteld moesten die schepenen een nieuwe eed van trouw aan Oostenrijk afleggen. Dat gebeurde op 26 januari 1791.

27 januari 1783:

De vermaarde "oogmeester" uit Parijs, Ridder van Tading, opereert kosteloos, in een zaal van het Gentse stadhuis, een paar arme lieden die aan "cataracte" lijden (de operatie gebeurt door doorsnijding van het hoornvlies van het oog, opening van het regenboogvlies en het wegnemen van de kristallens). Tarijke geneesheren en chirurgen woonden de operaties bij. Andere cliënten opereerde hij later in het Hotel Royal op de Kouter.

27 januari 1826:

Te Gent breekt plots een pokkenepidemie uit. Op bevel van de overheid wordt op de deuren van de huizen van aangetaste inwoners een klein bord met opschrift "BESMET HUIS" aangebracht.

28 januari 1600:

De aartshertogen Albrecht en Isabella doen, temidden van een onbeschrijflijke geestdrift, hun Blijde Intrede te Gent. Kort voor zijn dood had de bloedige Filips II hen de Zuidelijke Nederlanden overgemaakt, waardoor bij onze voorouders de hoop op vrede en rust ontstond (Had het vorstenpaar kinderen gekregen, België zou nu een vorstenhuis van eigen bodem hebben gekend). Op het parcours van de stoet zijn triomfbogen opgericht. Negenhonderd meisjes, in het wit gekleed, vormen een haag, terwijl 600 burgers, onder het bevel van Jacobus Borluut, erewacht spelen.

28 januari 1793:

De Gazette van Gent publiceert een uitvoerige beschrijving van de ontvoering van de Franse koning Louis XVI, die op 21 januari te Parijs had plaatsgegrepen. (Wat later wordt de annexatie van de Zuidelijke Nederlanden bij de Franse Republiek door een wat tumultueuze volksstemming goedgekeurd. De Oostenrijkers reageren. Op 18 maart 1793 volgt de nederlaag

van Dumouriez bij Neerwinden en de Franse troepen moeten het land weer ontruimen. Op 23 augustus 1793 start de Franse "Levée en masse" omdat: "... de republiek een grote belegerde stad is. Geheel Frankrijk en wat er aan mensen en materiaal aanwezig is moet worden opgeëist...". Deze gebeurtenis ligt aan de basis van de latere dienstplicht. Op 26 juni 1794 verslaat de Franse generaal Jourdan het geallieerde leger bij Fleurus omdat hij nu over veel meer manschappen beschikt. Een tweede Franse bezetting volgt en er komen bestuurshervormingen in de Zuidnederlandse gewesten. Op 1 oktober 1795 worden de Zuidelijke Nederlanden, Luik en Bouillon inbegrepen, officieel bij Frankrijk ingelijfd, zagezegd op vraag van het Belgische volk. Er ontstaan 9 departementen, de voorlopers van onze 9 provinciën.)

29 januari 1804:

Net zoals de hoogmoedige Hitler in 1940, zo heeft ook de hoogmoedige Napoleon er ooit aan gedacht, met landingsboten, een invasie in Engeland te wagen. In het kader van de bouw van een reusachtige armada in 1803 richtte Bonaparte, aan de Bijlokekaai, één van zijn speciale scheepswerven op. Op 29 januari 1804 werd daar de eerste Gentse landingsboot te water gelaten. Hij kreeg de naam "Ville de Gand" en was 104 voet lang. Op bevel van de bezetter moest het van stapel lopen gebeuren "... onder het geluyd der triumphklokke, het spelen van de beyaerd en een voortreffelijk musicq ten bijwezen van de prefect, van de bisschop, van de geconstitueerde magten, van den koophandel-kamer en van eene ontelbare menigte aenschouwers..." (De invasie werd verijdeld door Nelson, die de Spaans-Franse vloot bij Trafalgar, onherroepelijk vernietigde op 21 oktober 1805). Net zoals de landingsboten van Hitler, zag ook de "Ville de Gand" nooit een stukje Engelse krijtrots.

29 januari 1849:

In de vroege morgenstond doet zich een enorme ontploffing voor die de Gentse huizen doet beven. Een onderluitenant van een artillerieregiment had zelfmoord gepleegd door het buskruitmagazijn van de Citadel in de lucht te doen vliegen. Hij sleepte nog heel wat soldatenlevens met het zijne mee, alleen maar omdat hij zich een paar dagen later, voor een gepleegde diefstal, zou moeten hebben verantwoord voor het gerecht.

29 januari 1795:

De gemeenteraad stelt 3 commissarissen aan die bij schouwburgopvoeringen het reglement moeten doen eerbiedigen, niet in het minst het zingen van republikeinse liederen voor de vertoningen of bij de pauze.

Ronald DE BUCK

GENSCHE WOORDE EN UITDRUKKIJNGE

Deel XXI

**Raak, raak,
nen twiedekker!**

Gentse woorden & Uitdrukkingen

*Bijien geschert...
en getiekend deur*

Eddy Levis & Gill. Van Geert

Gij zij rap bij den bakker zulle!

Syn.: Gij zijd'uuk wakker bij den bakker": bijdehand zijn, oplettend zijn. Slapen als de muizen in 't meel. "Hij slaapt gelijk de meezen in 't muil".

"Zij slaepen gelyk den bakker in den trog en den mulder in 't meel"

(Almanak, november 1807)

't Zal kroake vande nacht

Syn.: "'t Zal vrieze da't kroakt; de wind zit in 't vriesgat; 't es vriesweere; 't vriest da't klettert (kletst); - da de stiene beste; da de grond invriest; 't vriest stiene uit d'irde (: aarde); 't vries kuste

(: korsten); 't vries keegels.

't Vries keegels in 't bedde" is dan weer iets heel anders. Dit wordt gezegd als men aan 't vrijen is.

Da es getiekend mee zuivere bakkerskoole

Syn.: "Boskoole, bluschkoole": houtskool. Verkoold hout in staafjes om mee te tekenen.

Vroeger verkreeg men houtskool door het verhitten van hout in een gesloten ruimte, zonder, of met uiterst beperkte luchttoevoer. De meest primitieve

manier is het branden in kuilen. Alhoewel zijn betekenis fel afgenomen is, wordt houtskool nog gebruikt in de metallurgie, als actieve kool in filters van o.a. aquaria en gasmaskers, in buskruit, als toevoeging bij veevoeders ter voorkoming van spijsverteringsstoornissen en als brandstof voor barbecues.

'k Zalle kik op niemand zinnen tien terte

Van zwaarlijvige personen zegt men: 'k Zoe nog nie te girren hên dat hij op mijnen tien zoe terte!"

Es da gien vuile tsiepmuile

Syn.: "Een jankbuize; een tsiepkonte; een tsieperigge; nen tsieper; een schriemuile; een schriemerigge; een schriemkonte; een schriemsmoel; es mij da een schriempartieje (een schriemijngge); hij es weere aan 't janke; 't es tsieperskirmesse; es mij da nen bletter (blekker, blitter); hij es aan 't bleire (: naar analogie met het blaten en mekkeren van schapen en geiten); 't es een bletgat; azuu nen bletzak van ne kleine; 't es een bletkonte, - een bletmuile; hij schriemt al de tranen uit zijn lijf; hij schriemt gelijk een kalf da zijn moeder verlooren hee; hij es schriemachtig; 't es ne schriemer; 't es een schriewerke; - ne lawijtmoaker; diene kleine zijn muile stoa noar 't tsiepe gelijk de koe heur klijnke noar 't zieke": zegt men van iemand die veel schreit.

"Schriem moar, manneke, al dadde schriemt en moede nie pisse!" (zie ook plaat 28).

Marie, gij zijt een benijtschijterigge

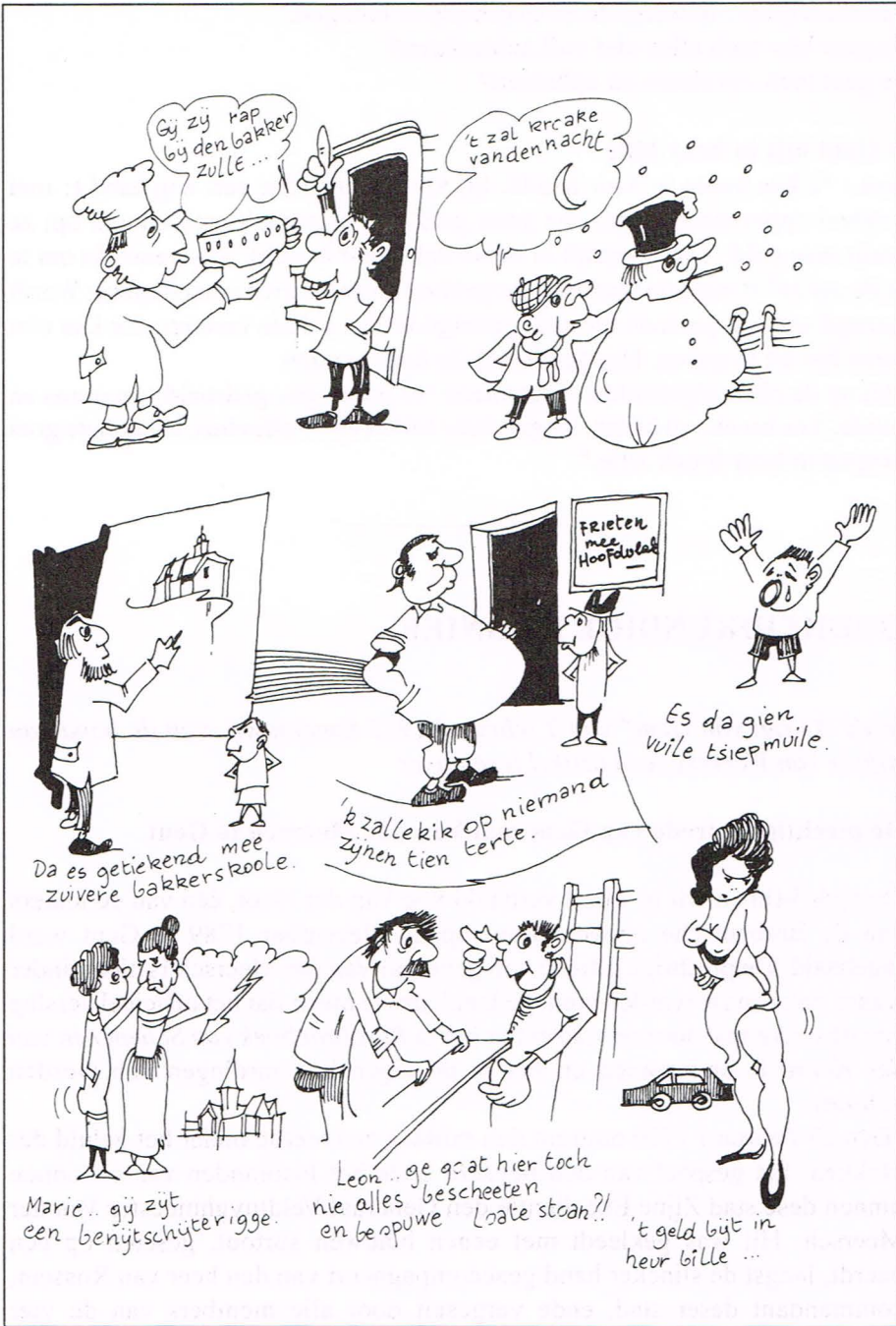
Syn.: "Ze luup mee de poepers; heur uuge droaje noar 't ol van heur gat van benijtigheid; Z'es benijt van heure schaduwe; 't es nen benijterik; 't es puur uit benijtigheid; nen benijtschijter (: man); heur gat nijpt toe; heur gat (konte, ol) sluit op een vuiste (een stopnoalde, een schîs); 't es nen broekschijter; ze kan mee heur gat (...) note kroake; ze doe (kakt, schijt) in heur broek (van benijtigheid); die benijt es zie overal spuuke (: spoken); ze krijgget dikkols (: dikwijls, vaak) benijt.

Fig.: Marie, je bent een bangerik.

Leon, ge gaat hier toch nie alles bescheeten en bespuwe loate stoan?!

Syn.: "Es dad hier nen boel, - ne santenboetiek (<Fr.: saint: heilige(nbeeldjes) en boutique: winkel), nen hannekesnest (: hanne = tamme ekster. Een ekster steelt allerlei blinkende niemendalletjes en deponeert ze in wanorde in zijn nest), nen hutsekluts, een verdestleweere (<Fr.: destruer, détruire: verwoesten), 't ès hier nen echte vuilbak, ne vuilhuup, ne vuilen boel."

Wie alles "bescheete en bespuwe" laat staan, verstaat de kunst om alles ""t

Plaat 27.

omterlavijten": in wanorde en overhoop te brengen.
Je gaat hier toch alles niet vuil achterlaten?
Je gaat toch opruimen en opkuisen?

't Geld bijt in heur bille

Syn.: "Z'hee goate in heur hande; hij zit gestraft mee een wijj'hand (: met iemand opgescheept zitten die geen geld kan sparen); 't moe almoal op; ze smijt mee geld; 't geld brandt in heure zak (heur hande); 't es gemoakt om te rolle zei ze" (Gezegde waarmee de geldverkwisters zich verschonon). Wordt gezegd van een persoon die zeer geneigd is zijn geld te verteren. Ze kan niet laten het uit te geven. Het geld smelt in haar handen.

Het op de plaat afgebeelde vrouwmens "ès nogal goe gedroaid van uures en puute, 't ès broek vol billen, teegen heur billen ès 't kalfsvlies, z'hee twie goei hespen in heur broek zitte."

oudheidkundige kroniek

In de "Gazet van Gent" van 2 februari 1925 konden wij, van de hand van Alfons Van Werveke, een artikel lezen over

De plechtige intrede van Generaal Van der Meersch te Gent

Destijds hebben wij in 't kort verhaald hoe Van der Noot, één van de leiders van de Brabantsche omwenteling, op 24 December 1789 te Gent werd ingehaald. De plechtige intrede van generaal Van der Meersch is niet minder waard ook eens te worden medegedeeld, des te meer, dat het officieel verslag van de ontvangst door de stad zelve in het *Resolutieboek van Schepenen van der Keure* is opgenomen en het in de eigen bewoordingen kan worden gelezen.

"Den 24 Februari 1790 omtrent den middag arriveerde onder het geluid der klokken, het gespeel van den beyaerd ende het losbranden van canonnen binnen dese stad Zijne Excellentie den Generaal Veldtuyghmeester Van der Meersch. Hij was gekleedt met eenen blauwen surtout, geseten op een peerdt, langst de slincker hand geaccompagneert van den heer van Rossem, commandant deser stad, ende vergeselt door alle members van de vier hoofdgildens ende hunne geagregerde, de gonne met sig hadden het militair musicq. Nadien hij in deser voegen doorkruyst hadde de besonderste stræten deser stad begaf hij sig naer den Stadthuyse, ende gekomen zijnde op de

groote zaele wierd hij aldaar door den pensionaris Mher Charles Diericx ghecomplimenteert in der manieren als volgt:

Het Magistraat ende de natie van Gend bedancken Uwe Excellentie over de manhaftige ende onschatbare diensten, die hij met zoo veel ijver door zijne krijgswerkingen gedaan heeft aan het vaderlandt, om het zelve in vrijheyte te brengen ende in onse oneyndighe erkentnisse aensien wij Uwe Excellentie als den Nederlandschen Washington, wiens roem in de herten der nakomelingen zal vereeuwighen."

"Waer op den voornoemden Generaal eeniglijk antwoordende"

Mijnheeren,

"Indien het volck ende de Staeten van Vlaenderen content zijn van mijnen dienst, ik zal den selven continueeren." "Ende is Syne Excellentie den Generaal Veldtuygmeester Van der Meersch daar na door gedeputeerden van 't Magistraat tusschen veele luyden onder het geroep van *Viva Van der Meersch* naer de Staeten van Vlaenderen geleydt."

Tot daar het officieel verslag. Van der Meersch werd dus geleid naar de Staten van Vlaenderen, wier vergaderzaal de *Statenzaal* was, op de verdieping van het Stadhuis, hoek van Hoogpoort en Botermarkt, die, sedert 1781, na de inhuldiging van Jozef II, ook den naam van Troonzaal draagt, omdat aldaar de troon van de inhuldiging op de Vrijdagmarkt werd geplaatst en zich nog bevindt.

Daar werd de generaal nu door de Staten van Vlaenderen begroet, waarna hij het Te Deum in de hoofdkerk ging bijwonen. Het te Gent aanwezige gedeelte van het leger der Patriotten vormde de haag. De abt van Sint-Pietersabdij bood daarna Van der Meersch en de overheden een banket aan.

's Anderendaags, 25 Februari was de officieele wereld rond den generaal vereenigd op het avondmaal bij den heer De Nockere en daar ontbrak het niet aan toespraken en het uitgalmen van gelegenheidsverzen. Een dezer gedrukte stukken luidt:

A MONSIEUR LE GENERAL
VAN DER MEERSCH

En le décorant de la Couronne Civique au souper chez Mr. De Nockere à Gand, ce 25 février 1790.

Van der Meersch! c'est ton bras, c'est ta main vengeresse,

Qui secoua le Joug qu'aggrayoient nos Tyrans,

Tu rompis les Complots d'une race traîtresse

Qui déprimait les Bons, exaltoit les Méchants.

(Enz., nog 2 strofen).

Een ander gedicht vangt aan als volgt:

Vers
Présentés à Mr. le Général
VAN DER MEERSCH

Par un de ses Amis, au Souper chez Mr. De Nockere à Gand, le 25 février,
1790, Primus pro Libertate anna corripuit.

Flor. lib. I, cap. 10.

Arraché de ces Champs, regrettant sa charrue,
Le Grand Cincinnatus marche à ses ennemis,
Venge la Liberté, sauve Rome abattue,
Triomphe des Tyrans que son bras a soumis.
(Enz. nog 6 strofen)

Het ontbrak te dezer gelegenheid niet aan chronograms, acrostichen en dergelyk knutselwerk meer, waarvan veel werd gedrukt, onder anderen:

VerWeLLekoM WensCH, VUerIgLjYK
toegeefYgenD
DOOR DE MAEGD VAN VLAANDEREN!
AEN ZIJNE EXCELLENTIE DEN GENE-
RAEL-VELD-TUYG-MEESTER
VAN DER MEERSCH
Opper-Bevelhebber van het Vaderlands Leger
Enz., Enz.

Ter gelegenheid van zyne heugelyke ende blyde inkomste binnen Gend,
Hoofd-Stad van Vlaenderen, den 25 van Sprokel-maend in het jaer 1790.
Maekt Muze my bekend den Held, die 't hoofd der Steden
Van *Vlaenderen*, glorie-ryk van dag komt ingetreden!...
't Is, zegt zy: VAN DER MEERSCH, die door zyn Oorlog-kans,
Aen 't dierbaer Vaderland de Vryheyd heeft vergund!...
(Enz. 4 blz. klein 4).

A Monseigneur le Général des Patriotes,
Je chate le héros, l'ami du Patriote,
Le soutien de nos droits, la terreur du despote,
Qui sut par son courage, et par sa fermeté
Ebranler le pouvoir d'un tiran irrité
(Entc.)

* * *

A SON EXCELLENCE
Monseigneur VAN DER MEERSCH
général de l'Armée des Etats Belgique Unis
Acrostiche.

Vengeur de l'opprimé, Général intrepide
A tes Concitoyens servant toujours de Guide,
Notre plus ferme appui, terreur des Autrichiens
Dispose de nos coeurs, notre sort est le tien:
Egal à Washington, surpassant les turennes,
Rempant de nos Tirans l'insupportable chaine,
Montrant à l'univers qu'un Belge courageux
Est de la liberté le soutien généreux,
Reçois, DIGNE HEROS, nos vœux et notre hommage,
Suivant sur tous les pas, nous auront l'avantage,
Chérissant notre Chef, d'être victorieux
Hâtons nous, Citoyens, de seconder ses vœux.

Au nom des volontaires Gantois,
Par son Très-humble à Très-
obéissant serviteur Thomas
Arlet.

En daar alles eindigt met een lied, nog dit:

A Monsieur
VAN DER MEERSCH
A Gand, le 25 février 1790.
Air: Marlborough.

I.

Van der Meersch va 't en guerre,
Fiers Tyrans! craignez ce tonnerre:
Il remplira la terre
Du bruit de ses exploits
Il apprendra 't aux Rois
Z' à respecter les Loix
(Etc.)

A. VAN WERVEKE

HOE ZIEN VREEMDELINGEN GENT?

De Heer Eric De Preester (Zingem) speelde ons de tekst door van een passage uit het boek "Reisebriefe aus den Niederlanden" dat in 1790 geschreven werd door Georg Forster.

Georg Forster (°1754 Danzig - †1794 Parijs) was de zoon van Reinhold Forster (°1729 Disschau - †1798 Halle). Beiden waren natuurvorsers. Reinhold was Directeur van de Plantentuin van Halle. Samen met zijn zoon nam hij deel aan de 2e expeditie van James Cook.

In 1777 had Georg al een boek geschreven "Reis rond de wereld op het schip van Zijne Majesteit onder het bevel van Cook."

Wij laten hier een vrije vertaling volgen van een passage die de Gentenaars kan interesseren.

Hun vertrek uit Brugge beschreef hij op de volgende manier:

Wij scheepten in, in de terecht geprezen bargie die de Staten van Vlaanderen onderhouden voor de vaart naar Gent. Hier vergaten wij de tot hiertoe ondervonden reison gemakken. Zowel in het achterste deel als in het voorste deel van dit zeer ruim vaartuig vindt men een mooie gelambrizeerde kajuit met grote vensters en banken met zachte kussens erop.

De properteit grenst hier overal aan pracht en sierlijkheid. Een derde, nog grotere afdeling in het midden is bestemd voor reizigers uit de mindere volksklasse. Daarnaast is er de keuken, de voorraadkamer en gerieflijkheden van allerlei aard voor de verzorging van de passagiers.

De open haard in onze kajuit verspreidde een weldoende warmte bij dewelke wij, in afwachting van het middageten, onze reisnotities over wat wij de vorige dagen gezien hadden, ordenden.

Het kanaal is zeer breed en goed onderhouden. Zijn uitgraving tussen de hoge oevers moet veel geld gekost hebben. Vijf paarden trokken ons over het stille water van dit kanaal zonder dat wij de minste beweging bespeurden.

De wind zat bovendien in de goede richting zodat een groot zeil gehesen werd en wij in iets meer dan zes uren Gent bereikten. Hier stonden reeds meerdere huurrijtuigen klaar om de reizigers naar hun kwartier te brengen. Gent is een grote, schone, oude stad. Zijn straten zijn redelijk breed, de huizen zijn massief, een deel ervan van goede architectuur. De kerken zijn talrijk en met grote pracht versierd.

Alles schijnt hier de voormalige welstand van de inwoners te verraden. Maar, zoals in alle Nederlandse steden, is de bevolking in verhouding tot de omvang van de stad te gering en ontbreekt het aan bedrijvigheid. De eerste aanblik van een stad waar men zo levendig verplaatst wordt in de gebeurtenissen van vervlogen eeuwen heeft iets innemends dat aangrijpend kan worden.

De brand van 14-15 november van vorig jaar (1789) heeft in de omgeving van het kasteel vreselijk gewoed. Vele van de mooiste en prachtigste gebouwen zijn een prooi der vlammen geworden.

De inwoners hebben het kasteel vernield, aangezien het niet langer in stand te houden was. Daarentegen verheugde ons de aanblik van veel nieuwe huizen die reeds uit de puinen verrezen en bij ons een gunstig vooroordeel schiepen van de rijkdom der lokale burgers.

Ik weet het niet, was het dit toevallig schouwspel van zakelijkheid, of lag het werkelijk veeleer in het karakter der Vlamingen, dat wij een gunstiger indruk van hen kregen dan van hun Brabantse bureu.

Het dynamisch vastberaden karakter van dit volk wordt ook in de gelaats-trekken uitgedrukt en welgebouwde mannen zijn wij in dit deel van Vlaanderen vaker tegengekomen dan in Brabant.

Wegens de noodwendigheid van ons reisplan was het ons, helaas, niet mogelijk de overige kerken, kloosters en prelaathuizen te bezoeken. Evenmin konden wij de monumenten van het Vlaams kunsttijdperk nasporen in het stadhuis en de privé-verzamelingen.

Bij het aanbreken van de dag spoedden wij ons door de rijkste streek van Vlaanderen naar Antwerpen.

VRAAG EN ANTWOORD

Mevrouw **Suzanne Janssens** vraagt "Kent iemand van de lezers de geboortedatum en -plaats van de gebroeders De Lanier, beeldenmakers, -versierders rond 1870 te Gent?"

Vraag van de Heer **H. Collumbien**:

"Wanneer men het heeft over het jaar 1566 spreekt men over het "Wonderjaar" (L'année des merveilles). Vanwaar die naam? Wat was er zo merveil-leus aan dat jaar?"

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Mevrouw **Suzanne Janssens** schrijft ons het volgende:

Ik ben zo vrij een rechtzetting te doen in verband met de bovenste foto op blz. 328 van de Ghendtsche Tydinghen van 15 september 1994.

Dit is de Chartreuzenbrug over het Meerhemkanaal. Meer uitleg is nog te vinden in mijn artikel: "Het Meerhemkanaal" van blz. 134 tot en met blz. 147 van de Ghendtsche Tydinghen van 15 mei 1990.

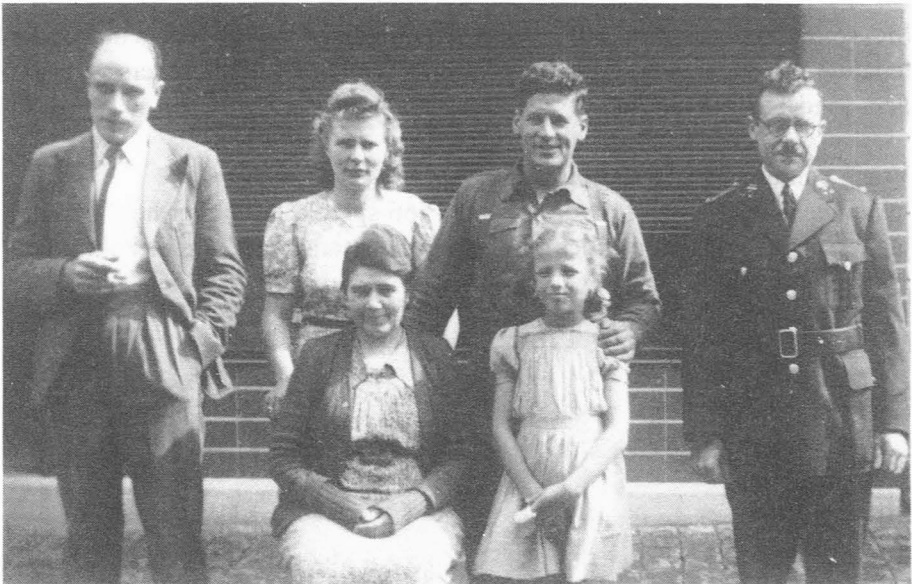
(Nota van de Redactie: Dit is inderdaad het Meerhemkanaal, maar het stukje tussen het Meerhem en de Tichelrei kreeg in de volksmond ook de voor de handliggende naam "Chartreuzenvaardeke")

Van Mevrouw **Marie-Louise Loyez-Van Beneden** ontvingen wij de volgende interessante brief:

Tot mijn grote verwondering bij het lezen van het artikel "1914, Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog" (G.T. Nr. 4, 1994) ontdekte ik dat dit van de hand was van de heer Julien Martens.

Samen met zijn echtgenote Mevrouw Leonie De Loof waren zij in mijn jeugd onze burens in de Zondernaamstraat te Gent waar ik woonde samen met mijn ouders. Mevrouw Martens was jarenlang aan haar bed gekluisterd wegens reuma, zij was voor mij een lieve vervang-oma, ik ging dagelijks langs met verhalen over school en dergelijke.

De Heer Julien Martens was, tot ongenoegen van zijn echtgenote, een verwoed verzamelaar van brocanterie. Mevrouw overleed op 28/10/55 op

65-jarig leeftijd. Mijnheer Martens bleef toen nog in de Zondernaamstraat wonen, na enkele jaren verhuisde hij.

Ik herinner mij nog dat de Heer Julien Martens steeds met boeken bezig was, maar dat hij ooit een boek had geschreven was mij onbekend. Op de foto ziet U de Heer en Mevrouw Martens samen met een bij ons ingekwartierde Canadese soldaat, mijn ouders en ikzelf.

De volgende tekst ontvingen wij van de Heer **G. Broget**:

In de rubriek "Lezers schrijven ons" (Ghendtsche Tydinghen, 23ste jaargang 1994, nr. 5, 15 september) verscheen van de hand van de h. L.A. Sarneel-Antheunis uit Sas van Gent een brief in verband met de passus in mijn artikel getiteld: "Waar vroeger de Lakenwevers hunne raemen plachten te staen" (Ghendtsche Tydinghen, 23ste jaargang 1994, nr. 2 en nr. 3), waarin terloops de leesmethodes Hooegeveen en Reynders werden vermeld en dit naar aanleiding van het bezoek dat ik bracht aan het "Historisch Archief en Documentatiecentrum - Stedelijk Onderwijs Gent" - "De School van Toen" in het Klein Raamhof te Gent.

Alhoewel mijn artikel in hoofdde niet te maken had met leesmethodes, wens ik toch in verband met de gemaakte opmerkingen enige verduidelijking te verstrekken.

Ik moet er onmiddellijk op wijzen dat ik mij, wat betreft de vermelding van de leesmethodes en van de data, gehouden heb aan wat voorkwam in de "Beknopte samenvatting als leidraad bij de rondgang in het Museum" die ik er bij mijn bezoek ontving. Uit wat ik thans heb kunnen nagaan blijkt, dat de vermelding van het jaartal 1924 bij de methode Hooegeveen in voornoemde leidraad voortspuit uit het feit dat, zoals Michel Steels in zijn zeer interessant werk "Geschiedenis van het Stedelijk Onderwijs te Gent 1828-1914" schrijft, nadat voordien bij het aanvankelijk lezen een synthetische leerwijze werd toegepast, in 1924 de leesmethode HOOGEVEEN IN GEBRUIK WERD GENOMEN en in de eerste graad de erbij horende leesboekjes werden gebruikt. In de overige klassen, zo voegt hij eraan toe, werden later de leesboeken Anseele vervangen door de leesboeken Van Hoof. Alfons Anseele (1863-1928), onderwijzer en regent wiskunde-wetenschappen, was een broer van de grote Gentse socialistische voorman Eduard Anseele en publiceerde in verband met het rekenonderwijs. In samenwerking met andere leerkrachten schreef Alfons Anseele, toentertijd bestuurder der "School Spanoghe", ook nog een reeks leesboeken.

Alhoewel de ingebruikneming van de methode Hooegeveen in het Gents Stedelijk Lager Onderwijs dus dateert van 1924, was de methode zelf ouder. In de "Handleiding voor het Aanvankelijk Leesonderwijs - Toelichting bij Hooegeveen's Leesplank en bij de Vertelselplaat" door M.B. Hooegeveen (bij J.B. Wolter's U.M. - Groningen, De Haag, 1920), wordt verwezen naar het

Voorwoord van de eerste druk, Utrecht, 1910. Een exemplaar van genoemde Handleiding evenals het boekje "Kort Overzicht van Hoogeveen's Leesmethode ten behoeve van Kweekelingen en Studeerende Onderwijzers" door M.B. Hoogeveen, Groningen bij J.B. Wolters, 1916, bevinden zich in het Historische Archief en Documentatiecentrum van het Stedelijk Onderwijs te Gent. Men vindt er ook de "Handleiding bij de Leesmethode Fons Van Hoof, Aanvankelijk Onderwijs in Lezen, Schrijven en Dicteeren", De Sikkel, Antwerpen, 1938. Daarin wordt eraan herinnerd dat deze methode voor het eerst verscheen in 1921 en wordt verder gezegd: "Wij mochten sindsdien met genoegen vaststellen, dat zij op vele plaatsen in Vlaamsch-België met succes werd toegepast". In het "Voorbericht" bij genoemde Handleiding wordt erop gewezen dat men de verdiensten van de goede normaalwoorden-methodes niet mag ontkennen".

Mag ik er ook de aandacht op vestigen dat de h. L.A. Sarneel-Antheunis uit Sas van Gent het o.m. ook meer specifiek heeft over de toepassing van methodes in Nederland, maar dat dit in eenzelfde periode nog niet overeenstemt met de gang van zaken in het Stedelijk Onderwijs te Gent. Daar ligt een onderscheid waarmee dient rekening te worden gehouden.

BIBLIOGRAFIE

Pelicano is een dichter die 20 oude Gentse cafétjes bezocht heeft. (Gelukkig niet allen op dezelfde dag.)

Na zich te laten doordrenken hebben met de sfeer die er hing, heeft hij bij ieder een gedichtje geschreven. Deze poëtische kroegentocht werd uitgegeven onder de naam "Geef mij Gent. Tournée générale."

Dit boekje van binnenzakformaat is 54 bladzijden dik en kost 495 fr. Het is opgefleurd met enkele tekeningen van Antoine Meiresonne.

Voor alle verdere inlichtingen kan men, na 18u., contact nemen met de auteur op het nummer (09)223.40.54.

H.C.

AANVULLENDE LEDENLIJST

2884. WAERMOES M., Eikenlaan 7, 9070 Destelbergen.
2885. DE BAERE A., Koekoeklaan 23, 9000 Gent.
2886. LEHOUCQ G., Kapellestraat 30, 9940 Evergem.
2887. Mw. VAN LEUVEN L., Zandstraat 32b, 9930 Zomergem.
2888. CARPENTIER H., Sint-Lievenspoortstraat 62, 9000 Gent.
2889. VAN PUYVELDE Ph., Godshuizenlaan 123 bus 4, 9000 Gent.
2890. Mw. UYDENS M.-Chr., Europalaan 116, 9000 Gent.
2891. DEPLOEY E., Wolfstraat 14, 9000 Gent.
2892. VOLCKAERT P., Nieuwpoort 43, 9000 Gent.
2893. DEGEYTER, Sint-Juliaanstraat 26, 9000 Gent.
2894. DE VOGELAERE A., Bevrijdingslaan 79, 9000 Gent.
2895. Mw. DESNOECK Chr., Limnanderdreef 24, 9870 Zulte.
2896. DEMIL M., Watermuntstraat 32, 9032 Wondelgem.
2897. DOBBELAERE R., Langendamdreef 52, 9880 Aalter.
2898. Mw. VAN DRIESSCHE, Kortedreef 23, 9040 Sint-Amandsberg.
2899. PEETERS P., Katleendreef II, 3090 Overijse.
2900. IMMOGANDA, Kouter 171, 9000 Gent.
2901. TANGE A., Beekstraat 118, 9031 Drogen.
2902. MOREL J., Hoogstraat 4, 9600 Ronse.
2903. REYNEN D., Frans Van Ryhovelaan 81, 9000 Gent.
2904. BRUYNOOGHE P., Brugsevaart 16, 9030 Mariakerke.
2905. HOSTE G., Steendam 45, 9000 Gent.
2906. WILLEMOT B., Coupure Rechts 214, 9000 Gent.
2907. Dr. GOMBAULT Ph., Hoogstraat 28, 9000 Gent.
2908. Dr. LE JEUNE J.R., Leieoever 4, 9051 Afsnee.
2909. Dr. HUYGHEBAERT J., Hubert Frère-Orbanlaan 511, 9000 Gent.
2910. BOONE I., Nieuwevaart 267, 9000 Gent.

GÊNSCHE PRÂOT

Jan Pek stak zijne kop binnen in de Cafée du Nord.

- Dag mijn zoete Coralie! riept hij tege de baozinne.

- Wel tsûuzes Maria! zei de deze; wie da me dêor hên. Wâor hêdde zûu lank gezete?

- 'k Komme kik uit 't zothuis, zei de Pek. 'k Hê dêor op mijn gemakske mijn winterken uitgedâon, in 'k komme kik uit mee 't schûu were, gelijk de blaore!
Al de meinsche schoten in ne lach.

- In kom de mij betaole? vroeg de baozinne; want ge komt altijd zonder cens, in ge stâot hier nog mee ne goeie klets.

- Zij g'rust, zei de Pek; 't es zuust dâorveure da 'k kome. k'Hê nog al wa kluite verdiend mee patate te jassen in wurtels te schrepe, in nu zit ek er goe veure veur en tijdse.

Binst dat hij klaptege, stond hij altijd te loere nâor en grûute dûuze sardine die op den tûug stond.

- 't Zin, mijn zoete Coralie, zeid hij ezûu, verkûupte nu sardienen ûuk?

- 't Es al zûu lank, zei ze zij. Dat en kost mâor ne kluit 't stuk, in zie ne kîer hoe grûut in hoe schûune.

- 't Wâoter komt over mijn herte, zei de Pek; 'k ete zûu girre Sardiene. Geeft er mij ne kîer e stuk of drije.

- Pak mâor, zei ze.

- Wacht! riep z'al mee ne kîer, 'k zal u ne fercet geve, want u pûute zijn te vuil.

Jan hâoldeg'e papier uit zijne zak in leid er g'hîel profijtig drie sardienen op. Al mee ne kîer hij bepeisdeg'hem.

- Coralie, zeid hij ezûu, den dokter uit 't zothuis hee mij gezeid da 'k gîenen tzenuiver nie mîer en mag drijnke; mâor ien dreupelke en zal toch gîe kwâo keune. Geef mij mâor iene van vijfve, zeid hij, 'k zal en sardine weere legge, 't es toch dezelfde prijs.

- Gelijk of ge wilt, zei Coralie.

Vijf menuute nârdien vroegt hij nog ne sampetter; 'k zal nog en sardine weere legge, zeid hij.

- Goed, zei ze zij.

- Uwen tzenuiver es verdoms goed, zei de Pek, 'k gao u die ander sardine ûuk mâor weere geve, 'k hê nog liever nen dreupel; in hij sloeg den derde ûuk in zijn kraoge.

- Allee, nichtse, tot ziens, riept hij. We zijn effe, newâor?

Coralie sprong van achter heuren tûug. Hee, la, la! riep ze, 't es vijftien cens!

- Van wade? vroeg Pek.

- Drij dreupels, zei ze.

- Allee, zei de Pek, mee iwe flêwe zîever. Ge weet toch wel da'k u veur iederen dreupel en sardine gegeven hên.

- Ahwel, betâol mij tons de drij sardine, zei ze zij.

- 'k Zal mij gâon hâoste, zei de Pek, 'k pak hier al de meinsche tot getuige da'k z'u ierlijk weere gegeven hên.

Coralie ston van 't lam Gods geslegen in binst was Pek de pijpen uit. Ze zag hem op strâot al fluitende vûurtgâon. De labber zegt dat hij mij kom betaole, riep ze, in hij plakt er nog drij dreupels bij!